

V Ljubljani, 15. svečana 1898.

Štev. 4.

Leto XI.

DOM IN SVET

List za leposlovje in znanstvo.

Urednik:
dr. Frančišek Lampe.

Narodu geslo:

Dobro ti bo, ako si pomoreš sam;
Pomozi si sam, in Bog ti pomore.

Kdor ne pomaga, naj vsaj ne škodi.

Zalaga:
Urednik in lastnik.

Izhaja dvakrat na mesec.

Tiska:
Katoliška Tiskarna.

Cena na leto 4 gld. 20 kr., pol leta 2 gld. 10 kr., četrť leta 1 gld. 5 kr.;
za dijake na leto 3 gld. 40 kr.

Vsebina 4. zvezka.

	Stran
Peter Hicinger. (Spisal <i>Ž. Benkovič.</i>)	97
Na tuji zemlji. XVII. Leonu XIII. za biserni god. (Zložil <i>M. O.</i>) . . .	103
Zadnji gospod Kamenski. (Zgodov. povest. — Spisal <i>P. Bohinjec.</i>) [Dalje.]	104
Tolažniku. (Zložil <i>Anton Medved.</i>)	110
Prav je bilo. (Slika. — Spisal <i>Ivan Gaber.</i>)	111
Materino pismo. (Zložil <i>F. S. Finžgar.</i>)	114
Biserji. 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29. (Zložil <i>A. Hribar.</i>)	114
Goriška metropolija. (Cerkveno-zgodovinska in življenjepisna črtica iz novejše dobe.)	115
Kaj bo pa jutri z vremenom? (Spisal <i>prof. dr. Simon Šubic.</i>) [Dalje.]	119
Ženitovanjske šege bosanskih mohamedancev. (Spisal <i>B. Flegerič.</i>)	122
Književnost	125
<i>Slovenska književnost.</i> Knjige „Matiče Slovenske“ za l. 1897.: Letopis „Slovenske Matice“ za leto 1897. — Ant. Knezova knjiž- nica. IV. zv. — — Knjižnica za mladino. Snopič 16—24.	
Razne stvari	128
Dvajsetletnica papeževanja Leona XIII. — Šestdesetletnica biskupa Strossmayerja. — Narodne noše.	

Na platnicah.

Socijalni pomenki. [Dalje.]

Slike.

Peter Hicinger	97
Napravljanje. (Risal <i>Ant. Koželj.</i>)	105
Dr. Andrej Gollmayr	115
Dr. Alojzij Zorn. (Fot. <i>Anton Jerkič.</i>)	118
Zračna dolina	120
Zračna višina	120
Sv. oče, papež Leon XIII. ob dvajsetletnici papeževanja. (Priloga I.)	
Narodna noša kranjska. (Slikal <i>Ant. Koželj.</i>) (Priloga II.)	

Dobé se še letniki: IV. po 2 gld., V. po 3 gld., VII., VIII. IX. in X.
po 4 gld.

Listnica uredništva. Gosp. Sv. Pr.: Vaši poslednji pesniški proizvodi so neko-
liko boljši, kakor so bili poprejšnji. Vendar prave poezije pogrešamo v njih še vedno.
Večinoma so same besede, v vrste urejene, brez duha. Poskusite se v prozi! — Gospodu
I. Gr. na K.: Slika se bo morda dala porabiti, a pesem ni za tisek. Prosim, da bi oni
predmet opisali v prozi. — Gosp. S. P. v Š.: Žal, ni za rabo. Imate srce, ki čuti pesniško,
a znanja in spretnosti nimate v obliki.

„Cvetje s polja modroslovskega“ (16⁰, str. 263) se dobiva pri uprav-
ništvu našega lista za 60 kr., s pošto za 65 kr. — Opozarjamo tudi na prejšnje
letnike „Dom in svet“-a.

Peter Hicinger.

(Spisal *Ž. Benkovič.*)

Svoja naj slava
Staremu bode!
Nič se ne znižaj
Novega vrednost!
Hicinger.

Čitatelj gleda tukaj pred seboj telesni obraz zaslužnega slovenskega moža iz naše preteklosti, moža, čegar ime je pač marsikomu znano, čegar spominu pa se je delala in se še dela velika krivica, ker ga tisti, ki so ga sodili, ali niso poznali ali pa prav poznati niso hoteli. Izražala so se o njem najrazličnejša, celó nasprotujoča si mnenja. Vse to spričuje, da je mož kaj zanimiva osebnost v naši zgodovini. Trditi smem celó, da je on nekaka tipična prikazen v dobi našega narodnega probujenja. Zato je zaslužil v polni meri, da se podá vendar jedenkrat pristna slika njegove blage duše in se mu vrne žaljena čast.

I.

Peter Hicinger se je porodil v Tržiču na Gorenjskem dné 29. rožnika l. 1812. Oče mu je bil nogovičar Mihael Izinger (sic!), mati pa Uršula Poprian. (Tudi Peter se je do

„Dom in svet“ 1898, št. 4.

svojega vstopa v semenišče beležil „Izinger“, poslej pa Hitzinger in Hicinger.)

Njegova rodbina je prišla na Kranjsko s Tirolskega. Bila je baje po rodu celó plemenita, a oče je potujoč izgubil dotične dokumente. Vseh otrok sta imela sedem, dva sinova in pet hčerá, izmed katerih sta dve postali redovnici-benediktinki v Trstu.

Peter Hicinger.

Učil se je najprej domá v Tržiču pri duhovniku T. Jeseničarju, nižjo gimnazijo je zvršil v Novem mestu, višjo pa v Ljubljani. Tukaj je dovršil tudi bogoslovske nauke in bil 2. vel. srp. l. 1835. posvečen v duhovnika. Služil je potem kot kapelan tri leta v Kamni gorici, sedem let in sedem mesecev (leta 1838.—1846.) v Mokronogu, nekoliko nad jedno leto v Dobu. Dné 1. malega srpana l. 1847. je šel kot

samostojen dušni pastir ali lokalist na majhno župnijo Podlipo pri Vrhniku, odtod pa dné 6. vin. l. 1859. kot župnik in dekan v Postojno.

Dasi je bil rodom Nmec, priljubila se mu je slovenščina zlasti na višji gimnaziji, kjer je imel za slovenščino prof. M. Čopa. Še bolj sta ga vnela v semenišču profesor dr. Jakop Zupan in Metelko.

Po Zupanovem vplivu je l. 1830. vzrojila in izletela prva „Kranjska Čbelica“. Hicinger je že tedaj kot 18 letni dijak objavil prvence svoje pevske lire. Metelko ga je bodril in mu popravljaj prve pesniške in prozaične plodove. Svojemu učitelju in mentorju na ljubo je pisal prva leta z metelčico, zoper katero pa je pozneje ostro nastopil. Ko je „Čbelica“ zaspala, utihnil je tudi Hicinger in molčal skoro deset let. Le kako nemško beležko je objavil semtertje v kakem časniku. Med tem časom se je bavil na tihem z jezikoslovjem in z zgodovino.

Ko so se l. 1843. oživile „Novice“, predramil se je Hicinger ter zastavil svoje spretno, plodovito pero, katerega ni več odložil, dokler mu ga ni smrt siloma potegnila iz roke. Leta 1843. je dal na svetlo ob enem dva molitvenika: „Molitve pri obiskovanju svetih šteng“, zlasti za romarje, ki so dohajali na Žalostno goro pri Mokronogu ter „Mali rožni vrtec ... za mladost.“ (12°, str. 135).

Bil je jeden prvih in najbolj marljivih ter plodovitih sotrudnikov „Novic“ od njih zibelj pa do svojega zadnjega izdihljaja. Ko je dr. Pogačar l. 1847. ustanovil „Cerkven časopis“, oziroma (leta 1848.) „Zgodnjo Danico“, oglasil se je takoj tudi v tem glasilu in tekom let nagromadil v njem cel sklad nabožnih pesmij in raznih, zlasti cerkveno-zgodovinskih razprav ali vsaj beležek.

L. 1846. se je ustanovilo v Ljubljani nemško zgodovinsko društvo, katero je leto dni pozneje jelo dajati na svetlo svoje glasilo: „Mittheilungen des historischen Vereines für Krain“. Tudi v tem krogu je bil Hicinger med prvimi člani in najbolj delavnimi sotrudniki. V društvenem časniku, ki je nehal izhajati uprav isto leto, ko je Hicinger umrl, objavil je obilo zgodovinskega gradiva, tičočega se kranjske zemlje, osobito škofije ljubljanske.

Dopisoval je tudi v „Ljubljanski Časnik“, v „Učiteljski Tovariš“, v „Arkiv za jugoslavensku povjestnicu“ l. 1859., v „Blätter aus Krain“, v „Triglav“ itd. Nekaj temeljitih spisov je priobčil tudi v „Zlatem Veku“ (1863)

in v Dr. Klunovem „Archiv für die Landesgeschichte des Herzogthums Krain“ (1854). Poslovenil je za Wolfovo izdajo sv. pisma nekatere knjige stare zaveze. Nabral in objavil je tudi mnogo narodnih pesmij.

Spisal je več poučnih knjig: „Zgodbe katoliške cerkve“ l. 1849. (8°, str. 402), „Popis sveta s kratko povestnico vseh časov in narodov“ l. 1852. (8°, str. 124), „Močni baron Ravbar“ l. 1858, „Razlaganje zakonskih postav“ l. 1857. (8°, str. 152), „Das Quecksilber-Bergwerk Idria, von seinem Beginne bis zur Gegenwart“ l. 1860. (8°, str. 60). L. 1850. je po naročilu „Slovenskega društva“ sestavil prvi zemljevid v slovenskem jeziku: „Obraz cele zemlje v dveh polkroglah.“ Sestavljajoč to delo, pozvedel je okoli 4000 krajevnih imen, po katerih slovenski narod naziva razna mesta po svetu.

Hicingerjeve obilne spise je naštel Josip Marn v „Jezičniku“ leta 1874., XII. letnik („Hitzinger v slov. slovstvu“, 8°, str. 84). Zato bi bilo odveč, ko bi jih tukaj iz nova navajal. Le vsebino njegovih spisov oglejmo bolj natančno in na podlagi njegovih del premotrimo njegovega duha, njegov značaj!

II.

Hicinger je bil kot pisatelj pred vsem zgodovinar in sicer domač kranjski zgodovinar. Na tem polju je oral trdo ledino. Kdo pa je spisal pred njim kaj tehtnega in zanesljivega iz kranjske minulosti? Schönleben in Valvasor sta pisala že 200 let pred njim; Linhart je komaj pero zastavil, pa mu je je takoj smrt iztrgala iz rok. Vse drugo, kar se je semtertje zabeležilo o tej stvari, bilo je sila skromno in neznatno. In vse to je bilo zapisano nemški, le Ravnikar-Požencan je prijavil včasih kak slovenski sestavek.

Med slovenskimi rojaki je Hicinger prvi preiskaval arhive in na njih podlagi pisal raznovrstne monografije ali pa vsaj priobčeval posnetke iz arhivaličnih ostalin. Pregledal in deloma porabil je arhive v Mokronogu, v Novem mestu (kapiteljski), v Cerknici, v Ložu, v Tržiču na Gorenjskem, v Čevdadu itd.

Pisal je o pokrščevanju Slovencev, o slovenski mitologiji, o oglejskih patrijarhih, o emonskih, ljubljanskih, lavantinskih, goriških, koroških škofih, o najstarejši zgodovini kranjskih župnij, o rimskih cestah in mestih na Kranjskem, o samostanih, o mnogih gradovih, o prazgodovinskih izkopeninah. Narisal je zemljevid kranjske dežele v srednjem veku in zemljevid ljubljanske škofije od l. 1462. do l. 1787. Objavljal je zanimiva misijonska poročila, zlasti o slovenskih misijonarjih na tujem. Svojo pozornost je obračal na notranjo in zunanjo cerkveno upravo ter pisal o cerkvenem stavbarstvu („od cerkvene zidarije“), o cerkveni umetnosti in liturgiji, o cerkvenih oblačilih in posodah, o zvonovih, o pokopališčih, ter se odločno poganjal za to, da se vsi govori lajikov na tem mestu prepovedó. L. 1854. je popravil in pomnožil duhovski imenik (šematizem) ljubljanske škofije. Mnogo je pisal o petju, kako naj se goji in pospešuje v cerkvi in zunaj nje.

Hicingerja smemo imenovati tudi prvega slovenskega apologeta. Ko so leta 1848. razni krivoverci v Avstriji dosegli jednake pravice, kakor so jih imeli katoličani, jelo se je celó med Slovenci neko protikatoliško gibanje. Prvi se je oglašil v „Danici“ Hicinger, odgovarjajoč na vprašanje: „Ali je ena vera kakor druga?“ in „Kaj se nam žalostno zdi?“

Ob otvoritvi luteranskega templja v Ljubljani leta 1850. se je zatrosila med ljudstvo krivoverska slovenska brošura: „Bramba evangeljske vere proti krivim usodkom spoznavavcev druge vere.“ Hicinger je odgovoril takoj v „Danici“ s člankom: „Ni vsakemu duhu verjeti“; kmalu potem je objavil še drug, jako dolg spis: „Edina pot v nebesa ali podučenje od razločkov prave katoliške vere memo drugih nekatoliških ver.“

Ko je l. 1853. slovenski krivoverec A. B. Smolnikar prišel nepoznan iz Amerike na Kranjsko, pustil je tukaj slovensko nabožno knjigo v rokopisu, s katero je menda poskusil svoj nauk med rojake zatrositi. Podajal je v njej pietistiške zmote.¹⁾ Po naključju

¹⁾ Smolnikarjevi nauki so bili n. pr. „Njegovi verniki se shajajo po noči k duhovnemu opravilu,

je Hicinger zalotil nekje to nevarno knjižuro ter objavil nato v „Danici“ leta 1856. spis: „Prava pot v nebesa ni v temi skrita. Pogovori zastran nekaterih skrivnih verskih zmot.“

Po njegovem vplivu in navodilu se je l. 1853. zboljšal slovenski katekizem. Ko se je razgovarjalo o tem, v kakem jeziku naj se v mestnih šolah razlaga krščanski nauk, izrazil je on svoje mnenje v „Theologische Zeitschrift“ leta 1849. pod zaglavjem: „Eine unmassgebliche Bemerkung“ pišoč, „da naj v katehetiki velja jedino le katolicizem, to je oni red, po katerem se družijo Grki in Hebrejci, Nemci in Slovani, sploh vsi narodi v jedno, ne samo nemško ali slovansko, ampak v jedno sveto, občno krščansko cerkev.“¹⁾

Kakor je Hicinger brezozirno branil načela katoliška in pravice sv. cerkve, tako se je tudi neustrašeno potegoval za slovenske narodne pravice. Nastopil je kot politik takoj l. 1848. Z jedne strani je odbijal nemške naskoke in napade, z druge strani pa se je boril zoper tisti nezdravi protiverski duh, katerega so že tedaj nekateri „narodnjaki“, n. pr. dr. Kavčič, Dežman, dr. V. Klun i. dr. hoteli vcepiti slovenskemu ljudstvu. V „Cerkvenem Časopisu“ je pisal, „Kako bi nekateri radi katoliško cerkev pre naredili“, v „Novicah“ pa: „Poprava nekaterih misli in besedij.“ Zahteval je, naj se ljudske šole poženstvo ima svoje posebne duhovnice, namestu nedelje praznujejo kot Gospodov dan soboto, upajo, da bo kmalu konec sveta, in potem bodo tisoč let vladali na zemlji s Kristusom.“ Njegova zmota je bila nekak socialističen hilijazem. (Cf. Stimmen aus Maria-Laach, 1895, S. 517.)

¹⁾ Piše tako-le: „Man beruft sich zur Entscheidung dieser Frage auf Gesetze, u. z. Gesetze der Methodik, Katechetik, Nationalität, politischen Gesetzgebung u. s. w. Und wo ist noch eines geblieben? Auf die Gesetze der katholischen Kirche ist wenigstens öffentlich noch nicht hingewiesen worden Weder Ultra-Slavismus, noch Contra-Slavismus soll bei der Katechetik herrschen, sondern Katholicismus, das ist: jene Ordnung, wodurch Griechen und Hebräer, Deutsche und Slaven, überhaupt alle Völker in Eine, nicht bloss deutsche oder slavische, sondern in Eine heilige, allgemeine christliche Kirche vereinigt werden.“

množé in naj se v njih poučuje vse na podlagi materinščine. H krati je tirjal, da se slovenščina uvede polagoma tudi v uradne pisarne. S svojim spisom „Kako in koliko bi bil slovenski jezik precej v šole in kancelije vpeljati“ in dodatkom: „Še ena beseda o vpeljanju slovenščine v pisarne“ je vzbudil nekoliko hrupa. Pisal je med drugim: „Kar naenkrat pa šola ne more biti vsa slovenska: odkod bukev tako naglo vzeti? Tako bi prišla tudi pri manjših rečeh slovenščina brez težave v kancelijo, dokler bi se z nemščino mogla vzdigniti na jednako stopinjo.“ Koncem spisa pravi: „Ako hočemo sčasoma slovenski jezik v pisarnice vpeljati, kako pa bo potem z Nemci, Italijani in Furlani, ki v sredi slovenskih mejnikov ostanejo? Nekatera jezera jih je vendar-le, in opirali se bodo na velike množice svojih rojakov . . . Ne govorite le po vrhu; treba je dandanašnji veliko razločiti. Prošnja za Slovenijo in slovenski jezik bi bila našla veliko manj ovire, ko bi bila spisana s takimi razločki, kakoršne sila sedaj spravlja na dan . . . Ne toliko praznega tolčenja z besedami — delati, delati in — pisati, kar kaj velja!“

Na ta izvajanja je odgovoril precej ostro J. Bučar, ki piše med drugim: „Ostanimo pri pravici svobodne rabe lastnega jezika! . . . Kaj, če tujci med nami živé? Ako hočejo pri nas biti in ostati, se morajo tistim postavam ukloniti, ki za občni prid najboljše, tistim, ki po sklepu in pravicah naroda domovini strežejo. Ako tega nočejo, mislijo gosti biti, kateri so nasproti sreči naroda . . . Mi na slovenski zemlji ne spoznamo nobenega rodu kot svojega gospodarja, mi smo tukaj doma, za naš narod nam gre najprva skrb — potem bomo šele za tujca skrbeli!“

Hicinger se je odzval še osorneje: „Ne preveč mogočno govoriti proti drugim narodom. Z zložnim ravnanjem bo Slovenija prej zmagala, ker si ne bo brez potrebe delala nasprotnikov. Tako srditim pa nekaterim tudi ni treba biti, kakor se včasih kaže. Ni vsakdo sovražnik Slovenije, kdor se še ni dal kam zapisati, ali kdor za-njo v mogočen rog ne trobi. Veliko prijateljev Slo-

venije bi se še pokazalo, ki jih zdaj nemškutarje kličejo, ako bi nekateri Slovenci, ki so se lani še Slovenije sramovali, letos ne bili naenkrat tako srditi oznanovalci slovenščine. Kranjci so počasni, pomišljujejo in gledajo: kaj bo? in kjer je tako nagla sprememba in tako grozovit hrum, se le bojé, da bi kaj napak ne šlo. Ni potreba, da bi mi kdo te besede zameril. Jaz povem, kakor je, in moj namen ni drugega nego to, da bi se slovenski rojaki med seboj razumeli, in ne jeden drugemu mislij podtikavali, kakoršnih večji del nimajo.“

Urednik dr. Bleiweis je komentiral ta članek s svojimi pomisleki. Končno pravi: „Ne zamerimo Vam, če odkritosrčno govorite, ker Vas starega prijatelja slovenščine poznamo in častimo. To pa nam je žal, da še rodoljubi nismo vsi v vsem edinih mislij za pravično podporo naše mile matere Slovenije, katera le to stori, kar je njena dolžnost, če zase želi dobiti, kar jej po božji volji gre. Če nečemo biti zapleteni v nemško državno zavezo in nemško-katoliško vero, moramo krepko govoriti in o pravem času se tem zanjkam odtegniti. Raje prva zamera, nego pozneje hudo sovrašтво in mnogi žalostni nasledki. Mi spoznamo le avstrijskega cesarja in rimsko-katoliško vero! V teh rečeh pa ste tudi Vi z nami srčno-edinih mislij.“

Iz tega peresnega boja se jasno spozna mišljenje Hicingerjevo, katero je ohranil neizpremenjeno do svoje smrti.

Leta 1849. je pisal v „Novice“, naj se vpelje staro-slovanski jezik med vse Slovane. Ko so se jeli o tem oglašati tudi drugi glasovi, pisal je iz nova o istem predmetu leta 1850. v „Ljubljanski Časnik“ pod zaglavjem: „En vseslovanski književni jezik.“

Prešinjen s takimi idejami je pisal ostro zoper vse tiste može, n. pr. zoper Metelka, Poklukarja i. dr., ki so s svojim separatizmom v jezikoslovju slogo ovirali. „Dragi rodoljubi! — kliče v „Sloveniji“ — pustite enkrat abecedno vojsko na stran; tisti, ki jo je začel (Čop), je gotovo ni hotel večne, ampak le to je hotel: Si vis pacem, para bellum (utique non in sempiternum)!“ Ker

je pa prof. Poklukar še vedno šaril v „Novicah“ s svojim smešnim „pravopisjem“, oglasi se l. 1849. Hicinger v drugič s člankom: „Pišimo, kakor smo pisali!“ katerega sklepa s tem-le pametnim nasvetom: „H koncu prosimo vse častite rodoljube, — naj ne zameri kdo, če bolj mladi proti starejšim izrečemo to besedo! — naj bi pač v prihodnje ne bilo več govorjenja o pravopisu ali abecedi v očitnih listih. Naši zoperniki se temu le smejejo, da nam je abecedna vojska nekako načarana. Čehi, Slovaki in Iliri več za drugo dalje gledajo, kakor nazaj na abecedo. Tudi nam je treba na veliko drugih in imenitnejših rečij več gledati in delati.“ Prof. Poklukar mu je odgovoril nato v „Novični“ prilogi, ker urednik spisa ni hotel sprejeti v list. S tem je bila stvar končana.

Prva leta svojega dušnopastirskega delovanja se je Hicinger mnogo bavil s slovanskim jezikoslovjem, zlasti s staroslovenščino. Na podlagi teh svojih študij je objavil tudi nekaj jezikoslovnih člankov, ki pa nimajo posebne cene. Pisal je celó o „latovskem jeziku“. Jako trezne in porabne misli je izrazil „o kovanju novih besed“. Med drugim pravi: „Dosti naših bralcev slovenskih bukev ali časnikov, posebno tistih, ki niso nikoli čez brv domače vasi stopili, précej vpije nad novo besedo, če je le niso slišali v svoji koči, dasiravno je drugje dobro znana. Če že to pri besedah velja, ki niso nove, temveč so že od nekdej med Slovenci in v dosti krajih znane, se pri novokovanih besedah ni čuditi, ako nad njimi kdo jezik brusi. Pomniti je pa vendar tudi kovačem slovenskih besed, da bi ne samo po svoji glavi ali brez potrebe kovali novih imen, in da tudi ni povsod krivica, ako pri marsikaterih novih bukvah slovenski bralci tožijo, da niso razumeli, ker se sme po pravici večkrat misliti, da niso pisane za Slovence, temveč za druge narode. Ako se kaj za naše slovensko ljudstvo piše, da bi se povzdignilo na stopinjo omike, je dobro pomniti, da ni toliko na tem, učiti ga novih jezikov, marveč ga z novimi rečmi seznaniti. Naš namen ni, govoriti tu

o nerazumljivi sodrgi, v katero so nekateri po otročje zaljubljeni, ampak mi želimo le mimogredé nekaj v dobro opomniti, to namreč, koliko naj besede drugih narečij pripomorejo pomnoženju našega jezika. Skušamo sami, kako naglo se včasih nova, dobra, Slovencu umevna beseda dobi, če se v kakem ilirskem, srbskem, češkem ali poljskem slovníku poišče. Nočemo pa trditi, da bi se vse besede le v drugih narečjih morale iskati; veliko jih je in prav dobrih, zlasti v rečeh navadne potrebe, v narodu našem po domačih hribih in dolinah najti, samo da jih žalibog premalo poznamo. K večjemu se znamo malo posmejati, ako slišimo besedo, ki v našem brdu ni v navadi. Ako pa je potreba v druga narečja seči, pač ni le pri jednom ostati, ampak treba je, da se večjidel na vsa slovanska narečja oziramo in tisto besedo izberemo, katera se bolj prilega narodnemu jeziku . . .“

Leta 1856. je v „Novicah“ opozoril, da se mora bolje gojiti izobrazba slovenske ženske mladine ter je stavil predlog, naj se ustanové posebne dekliške šole. Priporočajoč, naj se bolj goji petje v ljudskih šolah, piše med drugim: „Prav bi bilo, da bi se dobre, stare pesmice izmed drugih nepripravnih ali napačnih odbrale v posebne bukvice in nekoliko popilile; tudi napevi bi se ne smeli puščati vnemar, ker so narodni in dostikrat prav lepi. Da se naše ljudstvo bolje izobrazí, ni mu potreba vsega njegovega jemati in mu le novega dajati, ali kakor je latinski pregovor, „tabula rasa“ delati, vse postrgati, da bi se potem delal nov obraz. Toliko ložje se bo ljudstvo pridobilo, ako se kaže spoštovanje do njegove stare lastnine; toliko raje bo potem tudi kaj novega sprejelo ali se kaj boljšega dalo učiti . . .“

Hicinger je pisal tudi, zlasti prva leta, gospodarske poučne članke. Razpravljal je o kmetijstvu in obrtstvu, o vinoreji in živinoreji, o čebelarstvu in gozdarstvu, o meri in tehtnici itd. Leta 1847. je veselo pozdravil slavnkarstvo, ki se je v domžalski okolici jelo lepo razvijati. O idrijskem rudokopu je l. 1860. napisal celo knjigo. Razven tega je

poročal „Novicam“ in „Danici“ o sodobnih slovenskih odnošajih, opomnil na jeden ali drug nedostatek v narodnem življenju, na to in ono novo iznajdbo ali napravo, ki bi utegnila dobro služiti rojakom. Njegova poročila so vsa jako preišljena in trezna ter v svoji celoti podajajo lep kos slovenske kulturne zgodovine.

Vedoč, koliko vpliva na ljudstvo dobro koledarstvo, jel je z l. 1859. spisovati in ob lastnih troških dajati na svetlo „Domač koledar slovenski“. Te koledarske letnike je pisal poslej do svoje smrti. Za l. 1865. in 1867. jih je izdala „Matica Slovenska“ kot društveno knjigo. Hicinger je bil doslej najboljši koledarnik slovenski. Znal je sicer suhoparno tvarino koledarsko srečno izbrati in umevno zapisati.

Ker je Hicinger posegal s svojim duhom in peresom v vse stroke, ni čuda, da je bil tudi pesnik. Začel je udarjati na liro že kot dijak v „Čbelici“. Pozneje se je glasil v „Novicah“ in v „Danici“. Pel je nabožne, lirične in epične pesmi. Med starimi nabožnimi pesniki slovenskimi ima on mnogo veljave, ker je znal v lepi obliki prav občutno zadeti versko struno slovenskega srca. Poslovenil je razne latinske himne, zlasti sv. Alfonza Ligor., sv. Janeza od Križa, sv. Jederti itd. Včasih je povzel misli tudi po Tomažu Kempčanu. Preložil jih je nekaj tudi iz nemščine. Najrajši je opeval presv. Rešnje Telo in Mater Božjo. Večino njegovih nabožnih pesnij je vglasil Gregorij Rihar, in ljudstvo jih še sedaj rado prepeva; n. pr.: „O Jezus, ves moj blagor ti!“, „O Devica, zvezd kraljica!“, „Slava Mariji v nebesih visocih“, „Že slavčki žvrgolijo“, „Poznate dom? Na zemlji ne leži“ itd.

V verzih je slavil tudi sloveče može iz slovenske zgodovine in sploh razne zgodovinske čine. Zlasti zanimive so njegove pesmice, v katerih je ocenjal in presojal slovensko javno življenje, ter novoletna voščila. N. pr.: „O šoli“:

Je šola se poslovenila,
Za domačijo več bo učila?
Še človek hotel mlad bi biti,
Si novih vednost pridobiti!

O, pač bo najbolji
Ljudem kaj po volji,
Da iz šole bo kmalo
Za dom se več znalo.

ali: „O vožnji slovenščine“:

Kdaj so počasi jo
Vlekli volički,
Zdaj pa jo peljejo
Čili konjički.

Mnogo voznikov je,
Kdo jih če šteti!
Iščejo križem se
Vsi prehiteti.

Stranski tam hot! kriči,
Bistahor! prednji;
Stranski tu žene hi!
Stoj! ha! poslednji.

Čudno, da dalje gre,
Da se ne zvrne,
In da se skoraj že
Vse ne raztrne!

ali: „Nekaterim pesnikom“:

Mislil bi, ptičice,
Ktere med nami
Koli glasijo se,
Slavčki so sami.

Smeja se kakor med
Sebi mnogtera;
Da ji nihče ni spred,
Njena je vera.

Graja pa naj na to
Reč se ji mala,
Precej srdito bo
Vsprot začvrčala.

Ptičice, s tem gubi
Slava se vaša;
Slavček, se meni zdi,
Tak se ne zglaša.

Ko je l. 1850. prof. J. Terdina v „Ljubljanskem Časniku“ pisal „Pretres slovenskih pesnikov“, oglasila sta se o istem predmetu Lovro Pintar in Hicinger, ki je poudarjal med drugim, da more tudi duhovnik kot tak izvrsten pesnik biti, ker „pesnika ne nese samo predmet njegovega petja visoko, temveč peruti, katere so mu od stvarnice dane“.

To je v glavnih potezah obris Hicingerjevega slovstvenega delovanja. Kako pa naj sodimo o ostalem njegovem javnem delovanju, kaj naj rečemo o njem kot človeku in duhovniku?

(Konec.)

Na tuji zemlji.

XVII.¹⁾

Leonu XIII. za biserni god.

Una voce festiva a quel Grande,
La cui possa divina si spande
Sino agli ultimi estremi del mar.
(Papeška himna.)

Često nam sredi zimé na jugu, na čârobnem jugu
Vetrec zaveje volján, kadar prebuja se dan;
Vetrec zadahne mehak, in solnce pogumneje vstaja,
Slana ozébla in mraz plâšna bežita pred njim;
Novo življenje tedaj zaplôve po žilah priródi:
Sredi moreče zimé dan se pomládni rodi.
Sredi moreče zimé . . . Oj Leon, naš véliki Leon,
Tebi življenja je tek davno že v zimo zavil!
Sneg Ti posrébril glavó, zamóril na licih je cvetje,
Krvni po žilah obtók mraz Ti zaséda strupen.
Stárosti zima, Pastir — in k temu bridkostij mrazôvi,
Ječa in led neprebít Cerkvi odtújenih src . . .
Témne meglé in vihar, ki méče ledene valove
V Petrov rešilni čolnič, da bi ga zgréznil v prepád . . .
Zima ob Tebi zares — a danes, Pastir naš kraljêvi,
Sredi moreče zimé dan je pomládni Ti vstal!
Vetrec mehak je zavél — spomin, ki v mladóstne Te gaje,
V blažene sreče Te raj, Leon, zanaša nazaj.
Šestdeset trudnih je let zaspalo nevzdramnosti spanje,
Tvoj na perutih se duh prédnje zamika nazaj.
Čâroben srcu prizòr: Mladenič cvetočega lica
Prvič pred božji oltar svoj je naméрил korak.
„Slava v višavi Bogu!“ še odmeva od jaslíc božičnih,
„Slava v višavi Bogu!“ jezik lepéče njegòv.
V prsih trepéče srcé od rádoti slâdke in grôze,
Sólza kristalna v očeh čustev je srčnih izràz.
V prsih trepéče srcé . . . mladenič upôgne koleno:
Prvič v tresočih rokah svojega nósi — Bogá . . .
„Večni, neskončni Gospod, oh kaj li naj Tebi povrnem,
Jaz, ki nevreden sem ves, da si se náme ozri?
Tvoj sem, na veke sem Tvoj!“ — Oj Leon, na veke Gospodov,
Sklênil si ž Njim se tedaj, sklênil je s Tábo se On!
Drážesten srcu spomin! . . . Premíšljaj si môrda ga često,
V trpkih, bridkostnih si dneih dušo krepíl si ob njem;
Vendar, kot danes, nikdár takó še ni prs Ti ogreval,
Danes, ko sredi zimé dan je pomládni Ti vstal,
Biserni mašniški dan; na svetem slaviš ga prestôlu —
On je posadil Te nanj, ki je podnožje Mu svet —
V zimi ga mrzli slaviš, a duša se vsa Ti pomlaja,
Leon, in zopet v očéh sólza kristalna igra . . .
O le igra, le igra, hvaležnosti v ôku Ti sólza:
Neprecenljivih dobrot ná-Te razlil je Gospod,
Ná-Te, Pastir, in na nas, ki žézlo nam Tvoje kraljuje,
Vsem je rodovom zemljé v Tebi delil blagoslov!
V duši Ti pesem zvení: le zvêni zahvalna Ti pesem,
S Tábo prepeva jo svet, s Tábo jo pójemo mi!

¹⁾ Gl. „Dom in svet“ 1897. in nazaj.

Zadnji gospod Kamenski.

(Zgodovinska povest. — Spisal *Peter Bohinjec.*)

(Dalje.)

VII.

. gdie kopito
Konj turački jednom stavi,
Da to miesto viekovito
Neporaste veće u travi.

Iv. Gundulić.

Lepo je bilo jutro binkoštno nedelje. Solnce se je dvigalo z vsem veličastvom izza planin in potemnilo čarobno krasoto ponočne kraljice. Vetrič je pihljaj in božal stebelca še zelenega žita, ki se je zibalo čez širno raván v valovitih podobah. Strnišče se je lesketalo od jutranje rose, in ob zakrivljenih vejah dreves so se lomili solnčni žarki. V vsej krasoti je bila narava, vendar ni bilo opaziti navadnega življenja. Ni bilo slišati mukanja živine na paši, ni se razlegal po dolih rog veselega pastirja, ni odmeval sladko-zvočni glas prepevajoče pastirice. Samo škornjanček je izletal iz dišeče detelje ter žvrgolel v sinji višavi, in iz bližnjega gozda se je čul glas kukavice. Tudi zvon v stolpu ni vabil danes pobožnega ljudstva v cerkev, dasi je bil velik praznik. Vasi so bile zapuščene in ljudje z živalmi vred so se skrivali po gorah. Le tu pa tam je pomolil kak oglednik glavo izza hiše ali izza grmovja. Poslali so ga s hribov, pogledat, ali je že varno vrniti se v svoja prebivališča.

O pač varno je bilo — a žalostno je bilo tudi. Hribska posadka je bila posekana vsled izdajstva in le malo jih je odneslo peté trdosrčnim mohamedanom. Žito je bilo marsikod pohojeno ali posmojeno, hiše zažgane, toliko dragih pomorjenih in toliko ljubih v sužnost odpeljanih.

Od Hriba se je Alam-beg napotil proti Velesalu. Naskočil je samostan, toda ta je bil prazen. Iz jeze ga ukaže zažgati. Za to ni bilo treba mnogo truda, ker je bil samostan takrat še lesen. Iz samostana so se zapodili

Turki proti gradu Kamnu. Temu pa niso bili kos. Ni bilo Cuclja, da bi spet nastopil službo izdajalca. Tri dni so se Turčini valjali pred gradom in naskakovali močno zidovje, toda Alam-beg je kmalu izprevidel, da je škoda vsakega časa, ki ga tu potratijo. Pač so se mu cedile sline po dragocenostih, katere so dominikanke odnesle iz samostana v grad, toda boljša je zdrava koža kakor bogastvo, mislil si je turški poveljnik in popihal jo je nenadoma po noči od grada.

Graščak Jakop jo udere s svojimi hlapci za turškimi roparji. Tam pri Kokri jih doide. Alam-beg je našel dobro zaslonbo ob vodi. Hipoma se ustavi in počaka naskoka Jakopovih hlapcev. Ti planejo z vso silo na turško tolpo in obnašajo se tako hrabro, da se je morala turška četa umakniti. Toda kam? Jakop se je védel prav viteško, srd nad grdimi Turki ga je navduševal. „Fantje, le naprej!“ zakliče svojim hlapcem in turške glave so žc jele padati v Kokro. Seveda je tudi marsikatera slovenska glava odletela pod ostrino turških damaščank.

Gospod Jakop je zvedel spotoma, da je njegov zvesti oproda Matijec v turških rokah in da so oskrbnika, njegovega očeta, Turki obesili pred cerkvijo sv. Radegunde. Slišal je tudi, da je moral nekdo izdati skrivni vhod v Hribski tabor. To ga je tem bolj razljutilo in misel na ljubega Matijca mu je vnela srčnost.

Alam-beg, ki je bil večji del svoje čete in ves plen poslal naprej, mislil si ni, da bi se ga kdo predrznil zasledovati in zato je počasneje hodil s svojim izbranim od delkom. Zato je bil pač iznenajen ob nenadnem naskoku in slutil je, da se bo moral udati, ako ne ubeži.

Zato ukaže poskakati v široko strugo. Ker je bila Kokra plitva in je le po glo-

bočjem jarku premikala svoje valove doli proti Savi, bežali so Turki kar po strugi. Hrabri Jakop se je zapodil v nizko strugo za njimi. Toda nesreča je hotela, da je pri skoku njegov konj padel in mu legel na nogo.

Njegovi hlapci se ustavijo. Hitro pri-skočijo svojemu gospodu na pomoč. Dvignejo konja, konj vstane, a le na treh nogah se je opetakal krog svojega gospodarja.

A tudi gospodu Jakopu ni bilo mogoče vstati. Leva noga mu je bila zmečkana in dvakrat zlomljena.

Žalost se poloti zvestih bojevnikov in ni jih več mi-kalo poditi se za turško druhaljo, ki je že izginila izpred očíj za veliko skalo. Drevila se je po strugi dalje, prebredla pri Kranju Savo in onkraj Save dohitela svojo četo.

Iz vrbovja so spletli Ka-menski hlapci nosilnico in položili vanjo onemoglega gospodarja. Potrti so se vra-čali proti Kamnu.

Tam gori v grajskem stolpu pa je gledala gospa Katarina skozi okno po sor-škem polji. Na visokem naslonjaču je sedela, zdihovala in tarnala. Na njeni strani pa je stala oskrbnikova Ro-tija in tolažila graščakinjo. Ubožica ni še vedela, kaj se je zgodilo tam doli v Hribu.

Bledo obličje gospe Ka-tarine je žarelo od zadnjih žarkov potap-ljajočega se solnca.

„Bog ve, kje je sedaj moj ljubi Jakop? Rekel mi je, da se vrne do večera, ako ne dohiti turških roparjev,“ izpregovori Katarina.

„Ne skrbite preveč, milostna! Angel varih ga bode varoval. Saj gospe sestre tako pridno molijo že ves dan v grajski kapelici za njegovo srečno vrnitev.“

„Poglej, poglej, moja ljuba Rotijica, tam doli za Trato se vidi nekaj črnega. Ti vidiš bolje.“

„Ne vidim, gospa! To je najbrže tisti gozdiček ob potu, ki pelje k cerkvi sv. Rade-gunde. Oh, kaj ko bi šla pogledat, kako je mojemu očetu in mojemu bratu? Čudno je, da ni nobenega glasu! Saj so vender Turki že odšli.“

Risal Ant. Koželj.

Napravljanje.

„Le počakaj, Rotijica! Sedaj še ni varno hoditi zunaj. Saj pride Matijec tako nazaj v grad in povedal bode vse.“

„Kaj pa, če so ga Turki ujeli? Oh, kar groza me je!“

„Kako je to, ljuba moja, da znaš druge tako lepo tolažiti, sama pa si tako neza-upna? Kadar pride gospod Jakop, povedal bo vse.“

Kar potrka nekdo na vrata. Vstopi dekla in pove, da bi gospod župnik Kancijan Vidovec rad govoril z Rotijo.

Kmalu na to vstopi prišlec. Tudi on se je zatekel s svojimi ljudmi v Kamenski grad, ko so se Turki napovedali. Stanoval je v zakristiji grajske kapele in prečul z Vele-salskimi nunami skoro noč in dan v molitvi. Ko je slišal, da so Turki zapustili grad, poslal je takoj hlapca pogledat v Cerklje. Vrnil se je ravnokar in povedal, da v Cerkljah ni bilo Turkov. Pač pa je pripovedoval grozne novice iz Hriba. Kmalu jih je vedel ves grad. Le gospa Katarina in Rotija še nista vedeli ničesar. Zato je župnik sam nastopil to pot, da polagoma sporoči ženskima.

„Vendar ste se nas spomnili, velečastni!“ izpregovori gospa, ponudivši mu desnico. Župnik ne odgovori, pač pa se mu zna na obrazu silna žalost, da ste se ženski kar prestrašili.

„Vi nekaj veste, velečastni! Povejte nam!“ sili vanj gospa.

„Ne mučite se preveč“, začne župnik s pretrganim glasom. „Milostna! Za gospoda Jakopa bodite brez skrbi. Nič žalega se mu ne more sedaj zgoditi, ker Turki bežé, kar se dá. K večjemu da jih gospod Jakop še jedenkrat prav dobro naklesti, kar Bog daj!“

„O Bog daj!“ ponovi gospa in sede na naslonjač. Potolažena je bila.

„Toda v Hribu niso bili tako srečni“, nadaljeval je župnik s tresočim glasom.

„Kje so moj oče? kje moj brat?“ hiti Rotija popraševati.

Župnik ne odgovori.

„Povejte, prosim vas, velečastni gospod!“ hití in sili Rotija.

„Nekdo jih je izdal v Hribu. In Turki so ulomili v tabor . . .“

Župnik ujame deklico, ki je omahnila in hotela zgruditi se na tla. Hitro jo posadi v naslonjač, pokliče deklo, ki prinese vode.

V tem je tudi gospa omedlela. Toda kmalu se zavesta obe.

V tem pridrevi v sobo grajski čuvaj in naznani, da se vrača grajščakova četa. Gospa se hipoma izpremeni in brzo popraša:

„Ali je Jakop med njimi?“

„Tako vam sporočim, a sedaj še nisem mogel zapaziti gospodovega obličja, ker je četa še daleč.“

Župnik je pogledal v tem skozi okno in res zapazil bližajočo se četo. Preveč se je kadilo za njo, da ni bilo mogoče opazovati.

„Evo vam vojnike!“ zakliče župnik in pokaže gospej prišlece.

„Oh, da bi le že Jakoba zagledala! Potem bodem mirna.“

Čuvaj je tudi pogledal skozi okno. Toda njegovo bistro in vajeno oko je takoj zapazilo, da ni gospoda Kamenskega na konju. To ga je preplašilo, da se je takoj umaknil nazaj v stolp na svojo stražo.

Kmalu pa zapazi, da imata zadnja dva jezdeca mej seboj nekaj razpetega in čez nekaj časa tudi opazi človeka, ki je ležal na tej razpeti rjuhi.

„Jeden je ranjen in najbrže je gospod sam“, reče čuvaj svoji ženi. Silno tesno mu je bilo pri srcu.

V tem pa so se ljudje v celih trumah usuli iz grada in hiteli hrabrim vojakom nasproti. Na spletenem vrbovju je res ležal ranjeni gospod Jakop.

Gospod župnik Vidovec je gospej zatrdil, da se njen sin Jakop vrača domov; a gospa je le prehitro opazila s svojimi očmi, da se sin vrača, toda ne zmagovito na konju, ampak ranjen v nosilnici.

Gospa je omedlela. Dve dekli sta ji močili čelo. Župnik je rekel strežnicama, da se kmalu vrne, povedal pa tudi Rotiji, da očeta ne bo več videla živega, brata pa utegne še kdaj videti.

Po teh besedah hitro izgine iz sobe in pohiti gospodu Kamenskemu nasproti, da se sam prepriča o dogodkih in gospo Katarino pripravi na ta novi udarec.

Vse polno ljudstva se je gnetlo okrog hrabrih vojnikov. Saj je vsak imel svoje znance in sorodnike, ki so ga pozdravljali. Tam zadaj za gospodom Jakopom pa je korakal župnik Vidovec. Bila sta v živem pogovoru, dasi je bil gospod Kamenski od pota in truda izdelan. Prekladal je svojo ranjeno

nogo in silne bolečine so se mu poznale na obrazu.

Na dvorišču so hitro pripravili posteljo, v katero so položili ranjenca. Kosti mu je naravnal že po poti Poženski zdravnik, kateri je zdravil ljudi in živali. Dobro mu je obezal nogo in poznalo se je, da je več v tej stroki.

Ko pa položé gospoda Kamenskega v posteljo, pokaže se Martin Cucelj in brž začne grajati hlapce, češ da so tako nerodni. Pové, kako morajo nesti gospoda, kako mora nogo položiti, da mu ne izdrsne iz udov, kako je treba nogo preobezavati in s čim mazati.

Cucelj je prišel o pravem času. Vsem se je zdel moder in dobrega srca, dasi so ga poprej sovražili. V potrebi se nekdanje stvari rade pozabijo. Tudi gospod Jakop ga je gledal z vidnim zadovoljstvom in mu rekel: „Le pridi večkrat pogledat, Cucelj!“

Martin je dosegel, česar je želel. Hotel se je izkazati na poseben način, da tako odvrne od sebe vsako najmanjšo slutnjo o dogodku v turškem taboru. Spremljal je gospoda Jakopa celó v njegovo sobo, naročil še jedenkrat, kako je ravnati z bolnikom in pristavil: „Toda ne povejte Poženskemu mazaču, da vas tudi jaz obiskujem. Saj veste, kaj je nevoščljivost!“

In Cucelj je korakal mogočno po stopnicah v kuhinjo, kjer se je dobro naložil in napolnil.

Župnik Vidovec pa je med tem pripravil gospo Katarino na to, da obišče ranjenega sina. Spremljal jo je. Ravno ko je Cucelj odšel, vstopita Vidovec in gospa, ki se takoj oklene vratu svojega sina.

Ko pa so minuli prvi prizori srčnih čustev, materinske in sinovske ljubezni, reče župnik Kancijan:

„Dobre postrežbe potrebujete. Koga izvolite za to, gospod?“

Grajščak se nasmehne in odgovori proseče: „Rotijico, kakor sem že davno želel. Težava je s samo tujimi ljudmi ukvarjati se, in kaj počnem sedaj brez Matijca?“

„Torej jaz privolim, dokler ne okrevate. Naj ostane Rotijica za postrežbo. Saj nekaj časa tako nune ne morejo začeti rednega pouka, dokler si svojega prebivališča ne uravnajo.“

„Ubožica, kako bo prebolela to dvojno izgubo včerajšnjega dne — očeta in brata! To je hudo, oh!“ vzdihne Katarina.

„Ne bojte se, milostiva! Dekle ima veliko zaupanje v Boga. Prenašala bo zato junaško ta hudi udarec.“

Pokličejo deklico. Prišla je sama. Neka mirnost se je zbirala na njenem mladem obličju. Dasi jo je pretresla huda novica do dna njene rahlo čuteče duše, vzravnala se je kmalu in zadušila v sebi vse pojave obupnosti in zapuščenosti. V nekaj urah je postala iz brezskrbne deklice resna ženska. Pod njenimi črnimi očmi so se še poznale srage bridkih solz, dolge kite so ji opletale po hrbtu in robec okrog vratú je visel prosto do pasú. Gosti črni lasje niso kazali, da bi jih bil danes sukal koščeni glavnik in rokavec leve roke je bil na pol zasukan, desne roke pa je segal do prstov.

Mrak je bil v sobi. Malo je svetila v kotu sveča voščenska, katere žarki so padali na obraze navzočih. Deklica je vstopila, toda nihče si je ni upal precej nagovoriti. Skoro so se je ustrašili.

„Kaj želite, milostiva?“

„Stopi bliže, Rotijica! Ali poznaš tega gospoda v postelji?“ reče gospa.

„Kako ne bi poznala dobrotnika mojega brata? Bog vas ozdravi kmalu, blagorodni gospod!“

„Ali bi mi ti hotela kaj pomagati, Rotijica, da bi poprej ozdravel?“

„Jaz sirota bi pomagala? Ako pa le morem, storim rada.“

„Ostani pri nas toliko časa, da gospod ozdravi, Rotijica! Želi, da bi mu ti stregla“, reče gospa Katarina.

Deklica upre oči v župnika.

„Rotijica, dovolil sem“, odvrne duhovni gospod na molčeče Rotijino vprašanje. „Pozabiš lože hudi udarec.“

„Ne skrbite, velečastiti! Da bi le zopet jedenkrat mogla mirno moliti v samostanski cerkvi, pa bom lahko prenašala svoje bo-
lesti.“

Vsi so se zavzeli nad dekličinimi besedami. Župnik pa jo potrka po rami in reče:

„Tako, tako, Rotija! Saj pravi Gospod: Pridite k meni vsi, ki ste žalostni in potrti, jaz vas bodem poživil.“

Nato se župnik poslovil. Hotel je za rana vstati, da opravi zopet jedenkrat doma službo božjo in zahvali Vsemogočnega za vse dobro in hudo minulih dni.

To je bilo namreč binkoštno nedeljo zvečer leta 1471.

Rotija je stregla gospodu Jakopu, stregla pa tudi gospej Katarini, katero so zadnji dogodki položili v posteljo.

Očeta Rotijici seveda niso pokazali, kakor je visel obešen na lopi cerkvice sv. Rade-
gunde, pač pa so ga ji pokazali, ko je ležal v krsti. O Matijcu pa ni bilo ne duha ne sluha, in ker ga niso našli med mrtvimi trupli, mislili so splošno, da so ga Turki odvedli v sužnjost.

Rotija je prenašala udano te hude udarce in tolažila se je, da vendar še utegne od kod priti kdaj njen brat Matijec. Saj upanje je vsako sladko.

VIII.

Stopi gori v svoje line
Do gospeje Katarine.

Národna.

Zor je, vzdramši se vzdigajte,
Brze konjce napajajte,
Jih sedlajte, obrzdajte . . .

Národna.

Kamenskemu gospodu se je zdravje bolj-
šalo počasi, toda stanovitno. Poženski zdrav-
nik ga je večkrat prišel obvezavat, tudi Cucelj
je prišel s svojimi mazili in z rožami. Dasi ga
je Jakop rad videl in sta se dostikrat pogo-
varjala zelo zaupno, vendar Rotiji ta mož ni
bil povšeči, še manj pa gospej Katarini, ki
je kmalu ozdravela od svoje bolezni.

Jakop je ležal v postelji in je utegnil
dovolj udajati se svojim sanjarijam, v katerih

ga je znal Martin dobro potrjevati. A ta je
vedel, da ženski zanj ne marata, zato je naj-
rajši dohajal skrivaj. Marsikaj sta ugibala
in ukrepala. Res čudno je bilo, da se je dal
mogočni grajščak tako voditi najbolj zani-
čevanemu človeku v okolici. Toda rekli smo
že, da je bil Jakop udan praznoverstvu in
astrologiji.

Čez dva meseca je bolnik prvokrat za-
pustil sobo. Vedel je, da razveseli svojo
mater in zato je šel s palico oprt v njeno
sobo.

Gospa je sedela v naslonjaču pri mali
orehovi mizi in vbadala drobne niti raznih
barv v belo platno.

„O Jakop moj!“ izpregovori iznenajena
gospa.

„Hvala Bogu, da sem mogel zapustiti
sobo!“ odgovori sin.

„Res hvala Bogu in Materi božji, kateri
sem te tolikrat priporočala. Sedi! Vem, da
si se utrudil.“

„O kako želim že zopet sestiti na konja in
se malo razvedriti. Tako sem otožen. Sam
ne vem, kaj mi je?“

„Ali te noga še boli?“

„To ne. Ali duša moja je tako nepokojna.
Kar obstanka nimam in jezdil bi daleč, daleč,
dokler . . .“

„Ne govôri mi tega, moj sin! Vem, da si
že po svoji naravi nagnjen k otožnosti. Bodi
srčen! Poglej Rotijico! Šibko dekletce je in
kako junaško prenaša vse boleti.“

„Res da me je skoro sram, da sem tako
mehak. Kaj si neki misli Rotijica o meni?“

„Zakaj vendar poslušáš zmerom tega
Cuelja! Veš, da ni prida človek in utegne te
še začarati.“

Jakop se je zamislil. Morda ga je Martin
res očaral. Še otožnejši je bil.

„O moj Friderik! Zakaj tebe ni več?“
Oba sta molčala nekaj časa.

„Razvedri se, moj sin! Nikar ne kliči
spominov, ki jih ne moreš oživiti! Ako te
teži srce, ako imaš kaj na vesti, saj veš,
da ti gospod Kancijan pride tako ljubeznivo
na pomoč. Ravno danes ga pričakujem, ker
je že zadnjič rekel, da pride zaradi Rotije.

Boji se, da bi deklica ne zastala v učenju in —“

„In da bi se ne izneverila samostanu, kajneda, moja mamica“, nadaljeval je Jakop, nasmehnivši se. „A zakaj se nam tako umika zadnje čase.“

„Slutim pač, da radi Cucljevih obiskov. Tudi velečastni ne vidi rad, da toliko z njim občuješ.“

Jakop pomolči. Čez nekaj časa vstane, poslovi se in molcé odide.

Gospej Katarini pa so zablestele solze v očeh in težko vzdihne.

„O moj Bog, kako se mi smili! Kaj neki ima na srcu?“

Župnik Kancijan je res prišel še tisto popoldne v grad in čez dva dni je Rotija zapustila Kamen ter se vrnila doli v samostan k belim nunam. Pri slovesu pa je zašepetal gospej Katarini skrivnostno:

„Vaš sin je bolan na duhu. Ne dovoljite Cuclju, da išče njegove družbe. Skrbite mu za razvedrilo in obiskujte sosede.“

Sčasoma se je pozabil spomin na Turke in ljudje so zopet živeli zadovoljno po svojih hišah. Samostan so zopet pozidali močno in trdno in mu poskrbeli družega oskrbnika v Hribu; grajščak Jakop je dobil drugega oprodo in zopet je hodil na lov, sukal se okrog družine na polju in obiskaval tudi sosedne viteze. Pozabil je polagoma na minulost, gospodarstvo mu je šlo srečno izpod rok in sedaj je prav resno mislil, da si poišče družico za življenje. A zgodilo se je drugače.

Nekega jesenskega dné je sedel gospod Jakop na grajskem vrtu pod košato lipo in se igral z mladim psom, ki je vlekel z zobmi konec plašča svojega gospodarja. Kar začuje pes človeške stopinje. Hitro pobegne in začne lajati proti tujemu človeku, ki je stopil na vrt, ves spehan in poten. Grajščak takoj spozna, da ne bo nič dobrega. Prišlec je stopil pred grajščaka in govoril:

„Blagorodni gospod! Jaz sem sel, poslan iz Senčurja, in vam naznanjam, da se je sinoči podila velika turška jata nanagloma čez polje proti Kokri. Tisti, ki so jo zasledovali, so povedali, da se Turki nič ne

ustavljajo in da hité kar najbrže skozi kokrsko dolino na Koroško. Sodili so jih na 30.000. Četudi jih morda ni toliko, a mnogo jih je gotovo.“

Jakop je poslušal nestrpno to poročilo.

„Pojdi, da se okrepčaš v kuhinji!“

In odšla sta v grad, kjer se je hipno raznesla govorica o Turkih. Jakop hitro pošlje hlapce na okrog, da se zbere nekaj mož in mladeničev. Čuvaju pa ukaže na griču za gradom zakuriti velik ogenj v znamenje, da je Turek blizu.

Predno je grajski zvon zapel Zdravo Marijo, bilo je že polno dvorišče hrabrih hlapcev v bojni opravi. Pridružilo pa se jim je še več mož in mladeničev, oboroženih po svoje z debelimi gorjačami in velikimi sekirami.

Bridko je bilo slovo, a kratko. Gospod Jakop je povedal, da ni nevarnosti, ker so se Turki ta pot obrnili na Koroško. Vendar pa je treba poskrbeti, da zagrađe kokrsko dolino, ako bi vendar-le Turki utegnili vrniti se po tej poti. Ob tej priliki pa jih lahko zaježe in težko bi jim kateri sovražnik ušel.

Gospa Katarina je branila Jakopu, češ da ni sila: Kaj bi se trudil za Korošce? Tudi hlapec Urban, ki se je vojskoval še pod Friderikom in bil izkušen vojniki, odsvetoval je gospodu iti v boj. Vrhu tega se sosedni gospodje niso nič glasili, da bi skupno udarili za Turkom. Veseli so bili, da jim je za sedaj prizanesel.

Toda Jakop se ni dal pregovoriti. Vzburila se je v njem želja po vojski. Kar gnala ga je neka notranja moč, da naj gre. Ni premišljal, samo vojskovati se je hotel, kakor bi hotel zatreti s tem vse nasprotne misli. Toda za dobrega vojskovodja je bilo že tistikrat potrebno, da je znal bolj misliti kakor sekati. Že si je slikal v duhu, kako pride domov kot zmagovit vitez, obdan s turškim plenom. Njegova sanjarska glava je čepela tisti dan ponosno pod bliščečo čelado, in pijače so dobili njegovi bojovníki, da je vsak kazal srčnost, kakoršne je treba v bitvi.

Naposled so si z rokami namignili in odhiteli z dvorišča. Jakop je še jedenkrat pritisnil

svoje ustnice na materino čelo, objel z desnico njen vrat, z levico svojega belca in hajdi v boj za dom!

Jakop je hotel celó Turčine prehiteti. Zato jo je udaril čez gore. Po gorah se jim je pridružilo še nekaj junakov, in ko pridejo ob zori do Železne Kaplje, bili so Turki šele v dnu Jezerskega vrha. Jakop hitro pošlje nekega kmeta po ovinku v Velikovec povedat, da se Turki bližajo. V tem mestu je bil ravno velik semenj tisti dan in mnogo ljudstva je bilo ondi zbranega. Zato so se hitro pripravili za obrambo in zaprli mestno zidovje in vrata. Turki res niso mogli kaj opraviti pri močnem zidovju in odšli so naprej proti Celovcu. Toda Jakop je tudi tja že naznanil, da so se Celovčani hitro oborožili in zgradili. Zato so Turki tudi odtod odšli naprej. Iz Celovca pa so poslali nekaj sto mož za njimi. Med temi je bil Jakop s svojimi junaki.

Ko so Turki zagledali za seboj preganjalce, obrnili so se in začeli boj. Celovčani so kmalu uvideli, da nič ne opravijo, ker je bilo Turkov toliko število. Zato se odmaknejo. Le Kamenski se ni umaknil. Malo je bilo slovenskih junakov, ki bi bili pobili toliko Turčinov, kolikor jih je posekala sablja Jakopa Kamenskega. Že je dobil prasko na lice, toda kaj mara vrl vojak za tako malenkost! Že je prst krvavel na njegovi levici, toda kaj, da je le desnica zdrava. Kamor je

stopil njegov belec, tam je bil prostor. Toda omagala mu je desnica, — ni čuda, saj jo je vrtel tri ure neprenehoma. Belca potegne skokoma nazaj in zakliče:

„Fantje, zavarujte me, da mi roka odpočine.“

Toda hrabrega viteza niso slišali njegovi fantje. Po tleh so ležali v krvi in turških konj kopita so cepetala po njih.

V tistem trenutku sede belec na zadnja kolena in Turčin potegne Jakopa za pleča. Še je mahnila njegova desnica — tudi zadnji-krat ne zastoj! Potem pa je nezavesten obležal.

Turčini pa so zagnali divji krik in se spustili v dir.

Kamenski gospod Jakop pa se prebudi drugi dan v turškem šotoru. Odgnali so ga v sužnjost.

Gospa Katarina, ko je zvedela o tem dogodku, opustila je naposled upanje, da bi še kdaj videla svojega sina. Zbolela je in ko je spet okrevala, bilo ji je najljubše zahajati doli v samostan.

Nekega dné pa se je poslovila od Kamenskega grada za vselej. Vstopila je v red dominikank in leto potem je bila preoblečena v nuno. Grad Kamen pa je volila samostanu velesalskemu, ako bi sina ne bilo nazaj.

Devica Rotija je postala njena najljubša prijateljica in tudi ona se je odločila ostati v samostanu kot bela nuna. (Dalje.)

Tolažniku.

Pred mano stojiš in poglede
Obračaš na sôlzno oko;
Sočutne, tolažne besede
Moj drug, šepetaš mi v uhó.

Cloveško srcé je brezdanje,
Umeti ne more ga vsak:
Zdaj lepe prinaša nam sanje,
Zdaj žalosti nosi nam mrak.

Le gôji sožalje, le gôji,
Četudi ne úmeš srcá,
Jaz duši hvaležen sem tvoji,
Četudi mirú mi ne dá.

Anton Medved.

Prav je bilo.

(Slika. — Spisal *Iv. Gaber.*)

„Ali pojdeš domov? Ne? Bomo videli! Da bi taki otroci hodili po gostilnah! Kdo je še kdaj kaj takega videl! Domov!“

Razjarjen je bil stari Hladnik. Sam ni skoro nikdar šel v gostilno, sin je pa jel že sedaj, ko ima jedva 20 let . . .

„Ali mi greš?“ In Hladnik je zavzdignil srdit roko. Sin je pa le še sedel za mizo med tovariši, nemirno gledal v tla in pušil.

„Saj pojde, oče. Samo nekoliko naj še posedí! Kaj bi se jezili!“ jel je miriti gostilničar.

„Kaj? Posedí? Ali ne sedi že dolgo tu? — Domov, Janez — takoj!“ obrnil se je zopet proti sinu, ki je na to tiho odgovoril:

„Oče, preje bom doma kakor vi!“

In poklical je krčmarja, plačal mu vino in odšel, ne da bi se ozrl na očeta, ki se je tudi zaokrenil in počasi stopal za njim ven. V obraz je bil bleđ in ves se je tresel od jeze.

Zunaj ga je čakal sin.

„Kaj hočete že zopet . . .?“

„Nič! — Toda to si le izbij iz glave, da bi hodil po gostilnah! Tega ti jaz nikdar ne dopustim!“

„Zakaj smejo pa drugi?“

„Drugi!? Kaj so meni drugi mar? Jaz pravim, da ti ne smeš in — ne smeš! Sedaj pa hitro domov!“

Nekoliko časa sta stopala tiho drug poleg drugega, kar začne zopet oče:

„Oh, pa da te le sram ni, sram! Mene, čeprav sem star, bi gotovo bilo. Da bi ves dan sedel v gostilni in poslušal tega prismojenega krčmarja!“

„E, saj je nedelja!“

„I, ravno zato, ker je nedelja in ker je nedelja Gospodov dan, ti tega ne smeš! Tako bo, kakor bom jaz hotel!“

In zopet sta oba utihnili in tako stopala proti domu.

Hladnik je bil jeden najimovitejših kmetov v Novem selu. Z marljivim gospodarstvom, lepim vedenjem, s postrežljivostjo in primerno vljudnostjo je prišel pri sosedih na glas poštenega in umnega gospodarja. In res: njegovo posestvo je bilo vzorno. V hlevih je imel vedno polno lepe živine. Njegovi voli so veljali za najboljše v celi vasi. Sploh, — povsod se je videlo, kdo in kaj je Hladnik.

Pred petindvajsetimi leti je prevzel po očetu veliko in tudi ne ravno slabo gospodarstvo. Izplačati je pa moral 3000 goldinarjev: očetu za užitek 1000 gld., bratu pa 2000 gld. dote. Izprva ni bil v malih skrbeh, kje bi namreč dobil toliko denarja. Žena mu je prinesla samo 1200 gld. k hiši, — saj je pa tudi ni vzel zaradi denarja, temveč zaradi dobro znane marljivosti. Poprosil je očeta, naj ga malo počakajo, kar je mož jako rad storil. No, v kratkem — v treh letih — je bil Hladnikov dom brez vsakega dolga.

Žena mu je v resnici marljivo gospodinjala. Vsako leto je vzredila po deset lepo debelih prašičev in cel roj tolste perutnine. Za hišo v vrtiču je pa nasadila raznega sočivja, salate, motovilca, malo repe in krompirčka in — pelina, katerega je oče Hladnik jako rad žvečil. — „Dobro mi dé! Kar nekako bolj zdrav sem, kadar ga malo pojém“, odgovarjal je ženi, ki ga je grajala, češ: kako more človek vedno to „zeleno grenkobo“ grizti.

Otrók sta imela četvero.

Najstarejši je bil Janez — jedna deklica pred njim je bila umrla — najmlajši pa je bil Jožek. Med njima sta pa bila še Anka in Jurček, oba živa in zdrava otroka.

Vzredila sta jih v božjem strahu, naučila jih moliti in se pošteno in vljudno vesti. V tem je bil posebno oče natančen. Da bi mu kdaj na večer, ko so molili rožni venec, kdo zaspal! Takega je mož potresel, da je dotični dobro pomnil, če je bil tudi — posel. —

Nekoč je malo zadremala dekla Lenka, prejšnji večer so namreč dolgo predli. Oče jo je nekoliko časa gledal; ko je pa le vedno dalje kimala in brez misli odpirala usta, stopil je k njej, jo potresel za glavo ter ji pomenljivo zapretil. Po molitvi jo je pa trdo poprijel, rekoč: „Zakaj pa moliš? Mar zato, ker moraš? Ne veš-li, da prisiljena molitev nič ne koristi? Ne veš-li, kaj delaš, kadar moliš? Pri klepetanju ti pa teče jeziček, kaj ne?“

Tak je bil Hladnik, ki se je danes zaradi sina pošteno razsrdil. Kar nikakor ni mogel pustiti, da bi mu tak „otrok“ kakor je imenoval še vedno Janeza, kaj nasprotnega delal.

Prišedši s sinom domov je bil kakor na žerjavici. Nič mu ni bilo po volji.

Zvečer je pa, še predno se je spravil spat, poklical ženo k sebi v malo sobico in začel:

„Koliko si dala fantu denarja?“

„Eh, koliko neki! Kolikor navadno! Zakaj vprašuješ?“ —

„Jaz ne trpim, da bi mi hodil po gostilnah in zapravljal! Doma naj bo.“

„Ne bodi tak! Kaj pa je to, ako gre malo v družčino?“ zagovarjala je mati sina.

„Kaj? V družčino! Pokažem mu družčino! Ti pa — veš — mu od danes naprej ne smeš več dati ni novčiča! Jaz že vem, zakaj hodi k Hribarju! — V družčino, je-li?“

„Kam pa?“

„Jaz sem vedel, da imaš še vedno deske na očeh. Zakaj hodi? — Zaradi Hribarjeve punice, one gizardave Franice! — Tega pa menda ne bom pripustil, da bi se naš z njo pečal, pa — v obče ne trpim, da bi mi hodil v gostilne in se učil pohajkovanja! Ali si razumela?“ —

To noč ni mogel Hladnik dolgo zaspati. Razne misli so mu rojile po glavi. Hudoval se je na sina, na Hribarja, na njegovo punico in na samega sebe. Vse ga je srdilo. Oh! da bi mu sin ne delal tako, kakor on hoče! Bomo videli!

Naposled mu je vendar došel blagodejni spanec in mu voščil lahko noč. —

Janez ni vedel, kaj bi počel. Jezilo ga je, da ga je oče tako osramotil.

„Kaj si bodo tovariši mislili o meni? In kaj bo rekla Franica? U—u—u!“

Hudo mu je bilo pri srcu. —

„E pa kaj, oče so oče. Vsak pošten sin mora poslušati in spoštovati roditelja svoja. Spoštuj stariše in dobro ti pojde na zemlji, pravi zapoved . . .“

Tako se je tolažil, a utolažil se ni. —

„Pa zakaj so taki? — In zakaj smejo drugi v gostilne, — jaz pa ne?“ — —

Stal je na hlevskem pragu.

Kar začuje fantovsko petje. In obide ga vroča želja, da bi bil med njimi, da bi šel klicat Franico. —

„Idi, idi! Ne bodi tak, . . ne bodi otrok, ki se dá vsakomur strahovati! Nisi že dosti velik?“ netilo ga je nekaj v glavi.

„Ne hodi! Bodi doma! Poslušaj rajši očeta; on ti želi le dobro“, govoril mu je drug glas.

Zmagal je pa le prvi glas, in Janez se odloči, da ide . .

Polagoma sezuje čevlje, tesno se zavije v veliko kamižolo in tiho stopi ob hiši proti cesti. Prišedši na cesto, se obuje in hitro odkoraka proti Hribarju.

Pride do gostilne; bila je že tema.

Kam sedaj?

Ali bi šel klicat? —

Da!

In Janez počne stopati okoli vogla proti Franičinemu oknu. Pa kaj, kdo je tam? Ne stoji že jeden? —

Janez se tiho priplazi, da bi poslušal.

„. . . . In kaj hočem s Hladnikovim? On je še otrok! Nisi li videl, kako ga je stari danes od nas domov spodil! . . . Ha, ha!“

In Franica se je sladko smejala. — —

Janez sam ni vedel, kako je prišel domov. Ves je bil potrta, a ob jednom jezen, kakor še nikdar v svojem življenju.

„Ha! sedaj pa vem, kakšna je. Oče govoré prav, da mi branijo hoditi k Hribarju. Ta Franica, uh, ničvrednica!“ —

Drugi dan po kosilu sta se odpeljala Hladnik in sin v gozd po les. Molčé sta sedela na velikem vozu, ki je glasno ropotal po trdih, kamenitnih tleh, da je daleč na okrog odmevalo.

Kar začne oče:

„Janez, bodi pameten, ne bodi več dete! Saj veš, kako je in kaj. Ti si še mlad, ne-izkušen. Ob vsem tem pa pomisli, da sem še jaz gospodar! Čemu tudi hodiš k Hribarju in denar zapravljaš? Pusti vse to . . .!“

Janez je tiho poslušal očeta; v srcu mu je popolnoma pritrjeval, a reči ni hotel nič. Sedaj pa sedaj je udaril vola in leno zavpil: „Hej, sivec! hej!“

In zopet sta bila oba tiho.

Hladnika je jezilo, da neče sin nič govoriti; zato je zopet počel:

„Hitreje poženi! To lezemo tako počasi kakor polž.“

In Janez je na to očetovo besedo zopet udaril vola: „Hej, sivec!“ in voz je malo hitreje zadrdral.

Tako sta se vozila dobre pol ure. Že sta imela zaviti v gozd, kar ju sreča Hribarjeva Franica:

„Kam, Janez, kam? — Dober dan, oče!“

Janez se je zaničljivo nasmehnil in stran pogledal. Prišlo mu je takoj na misel: „On je še otrok. Nisi li videl, kako ga je stari domov spodil?“ — Hladnik je pa nekako čemerno pokimal in nekaj polglasno zamrmral.

Minuli so trije dobri meseci.

Janez ni bil od one nedelje še nikdar pri Hribarju. Z očetom sta se popolnoma pomirila in sprijaznila. Stari je bil vesel, misleč, da je njegova ostrost toliko predrugačila sina. — V nedeljskih popoldnevih sta lepo sedela pred hišo na klopi in se pogovarjala o tem in onem. Češče je prišel k njima i sosed Pogačar, prisedla je mati in — govorjenja je bilo vedno dovolj.

Neke nedelje popoldne sta sedela zopet Janez in oče pred hišo. Molčala sta; kar nobeden ni hotel nič govoriti. Tedaj se pa prikaže izza ogla sosed Pogačar, golorok, z navadno pipo v ustih in z mehurjem za pasom.

„Kaj je novega?“ nagovori ga Hladnik po običnem pozdravu.

„Ej, kaj bi: Je, pa ni. Prvo pa to: moj mehur kar nič več ne drži; vidiš, da bo kmalu prazen. No, toliko ga je pa še, da lahko ti in Janez z mirno dušo natlačita“, odvrne Pogačar in ponudi očetu mehur.

Malo za tem so vsi trije veselo pušili stare „korošice“ in spuščali sive oblačke v zrak.

„Glej, Hladnik, kmalu bi bil pozabil. No sicer ni nič posebnega, pa vendar ti moram povedati.“

„Kaj si pa zopet zvedel?“

„No, nič takega! Veš, stara mi je po kosilu pravila, da je slišala, ko so se v mesnici pogovarjale: Hribar bi rad omožil hčer, no, da jo mora omožiti.“

In Pogačar je pomenljivo pogledal Hladnika.

„Morebiti pa ni res, kar govoriš“, začel je po malem prestanku Hladnik.

„No, dragi moj, bodi res ali — ne boji; meni je vsejedno! Kakor sem kupil, tako sem prodal. Pa pustimo to! Kaj sem že hotel reči?“ In Pogačar se je popraskal za ušesi. — „Kdaj boš pa otavo kosil? Veš, zadnji-krat sem šel mimo ‚Zaplazov‘ in kar začudil sem se bil! Tako lepe otave še letos nisem videl!“

„Res je lepa!“ pritrди mu Hladnik. „In tudi kmalu bo treba iti nad njo. Kdaj boš pa ti začel? Tvoja ob potoku tudi ni slaba.“

„Ne vem, kako kaj bo. — Drugi teden bomo še mlatili in drugo obdelali, potem bomo pa skoro kosili.“

Tako so se pogovarjali. Kmalu jim je minil lepi, a drugače skoro dolgočasni popoldan.

Zopet je stal Janez na hlevskem pragu. Premišljal je o Franici . . .

„Ha! sedaj pa ima! In kako bi se jaz lahko opekel. Prav je bilo, da sem poslušal očeta. Oče so mi že prav hoteli in mi vedno hočejo. Prav je bilo, prav.“

In sezul si je zopet čevlje, položil jih kraj vrat, mirno zlezal na hlev in se zaril v seno.

Materino pismo.

In niso vsi me pozabili,
Ki sem jim bil prijatelj drag;
Ljubezen pač so ohladili,
Spomin pa hrani name vsak.

Spomin, da bil je kdaj med nami,
Da z nami tožen bil je in vesel.
A hladni so le to spomini sami,
Po pismih zadnjih sem posnel.

Med temi pisanimi listi
Dobil sem list preprost, ubog;
Ljubezni barve in zavisti
Ni nosil, niti zlatih prog.

Razmotam pismo radoveden:
Krivenčasta pisava vrst —
In stavkov slog, kako nereden!
Pozna se piscu stari prst.

In jaz? Zagorel sem radosti
In pismo često sem prebral.
Nikdar ga nisem bral zadosti,
Krog ust nasmeh mi je igral.

Na stolu nemo sem obvisel,
Zatisnil žive sem oči.
Na njo sem vzbudil sveto misel,
Ki zame ji srce gori.

In videl sem, kako vodila
Okorno trdo je pero.
A rada celo bi izlila
Na list bila srce mehko.

Poljubil sem te črke mrtve,
Kot bile njeno bi srce,
Ki mnoge je preneslo žrtve
Za sina mati — ti za mé!

F. S. Finžgar.

Biserji.¹⁾

18.

Kot pade sneg, skopni, izgine,
Tako i zalo lice mine.

19.

Če sreča dá cekinov pet,
Nazaj jih tirja pa deset.

20.

Kot voda nikdar mirna ni,
I človek ni, dokler živi.

21.

Obljuba posel je lahák,
A izvršitev — je težák.

22.

Prav mnogi vrli so junaki
Domá na gorkem zapečnjaki.

23.

Redko so otroci pravi,
Če je oče živel v slavi.

24.

Najboljša dota za otroka,
Je modra glava, pridna roka.

25.

Le pojdi na svatbo, če kdo te povabi,
A pomni, denarja domá ne pozabi.

26.

Zgladana krava
Ne poskakava.

27.

Dolga se boj kot samega vruga,
Dokler vstrpiš, ga goni od praga.

28.

Vsaka jed tem bolj diši,
Če več pri mizi jih sedi.

29.

Ne on, ki s krmo h kravi hodi,
On, ki jo molze, naj jo sodi.

Anton Hribar.

¹⁾ Glej „Dom in svet“ 1897.

Goriška metropolija.

(Cerkveno-zgodovinska in življenjepisna črtica iz novejše dobe.)

Nekdaj mogočni akvilejski patrijarhat je prenehal l. 1751. Bil je v žalostnih razmerah zaradi sitnostij in spletk beneške republike.

Namestu prejšnjega patrijarhata je ustanovil modri papež Benedikt XIV. dve novi nadškofiji: jedno v Vidmu, jedno v Gorici.

Dr. Andrej Gollmayer.

Tukaj nas zanima samo goriška nadškofija. Tudi goriška nadškofija je bila iz prva v jako težavnih razmerah. Toda te razmere so se zboljšale zlasti v sedanjem stoletju, v katerem so avstrijski vladarji obračali vso skrb na to, da se je nadškofija po zunanje ure-

dila, pa tudi na to, da je dobila prav dobre in zmožne višje pastirje. Od l. 1831. so goriški nadškofje tudi metropolitil ilirski, torej višji cerkveni poglavarji večjega dela slovenske zemlje. Ta značaj se je kazal nekako tudi v osebah višjih pastirjev. Metro-

polit Jožef Walland (pač prvotno Balant) je bil Kranjec, Franc Lušin (1835—1854) je bil Korošec, Andrej Gollmayr (1855 do 1883) je bil Kranjec, Alojzij Zorn (1883 do 1896) Primorec-Goričan, in sedanji novoimenovani višji pastir je rodom Štajerec (kakor je bil že grof Inzaghi, 1788—1816) in Kranjec po svoji sedanji pastirski službi.

Ob priliki, ko so ljubljanskega vladiko — kar se je prvič zgodilo v dosedanji zgodovini goriške nadškofije — izbrali za višjega pastirja goriškega, smo se namenili bralcem našega lista predočiti tudi poslednja dva njegova prednika v podobi in besedi in pridejati še sedanjega škofa krškega — kot nekak odrastek od debla, da se nam tem lepše pokaže deblo in drevo samo.

I. Dr. Andrej Gollmayr, nadškof goriški 1855—1883.

Andrej Gollmayr se je rodil dné 28. listopada l. 1797. v Radoljici na Gorenjskem. Šole je dovršil z izvrstnim uspehom v Ljubljani. Posvečen za mašnika dné 23. kimovca l. 1821. je kmalu odšel na Dunaj v više duhovsko izobraževališče, kjer je dosegel čast in naslov doktorja bogoslovja. Vrnivši se v domovino je najprej deloval v dušnem pastirstvu, od koder so ga poklicali v ljubljansko bogoslovnico za učitelja dogmatike. Učitelj je ostal sedem let. Iz Ljubljane je prišel v Trst za poročevalca deželne šolske oblasti. V tej službi je deloval razumno in dosledno. Kot šolski nadzornik je spoznal duhovnike in učitelje na Primorskem. Ostal je v Trstu do l. 1854., ko ga je cesar imenoval za nadškofa goriškega dné 18. listopada l. 1854. Posvečen je bil v Ljubljani dné 3. rožnika l. 1855. Dné 24. rožnika je slovesno zasedel nadškofijski prestol v Gorici. L. 1864. ga je cesar odlikoval z naslovom tajnega svetovalca.

Umril je v 86. letu svoje starosti dné 17. sušca 1883.

Nadškof Gollmayr je bil visoke in krepke postave, pravi korenjak, in pa mož odločne volje. Njegova beseda je bila kakor zarezana. Duhovniki se še sedaj radi spominjajo

njegovega reka: „Tega ne!“ In Gollmayr je znal reči: ne! tudi visokim gospodom. Bil je res mož-beseda. Takega značaja verna priča je njegova podoba, obraz moža.

Zasluge njegove za goriško nadškofijo so velike. Ne bom opisaval pojedinih dejanj, ampak navedem le pogloblitve uspehe njegove moške volje.

Bogoslovnica. Vsakega škofa moč in veselje je učena in pobožna duhovščina. Učeno in pobožno duhovščino pa je treba vzgajati z velikim trudom v bogoslovnici. Ko je nadškof Andrej prišel v Gorico, je našel v bogoslovnici še staro šolo. Načrt je bil sicer nov (od l. 1850.), a učitelji so bili stare vrste, neizprašani in nekam čudni, saj niso niti prav umeli novega načrta. Gollmayr, veščak v šoli in odgoji, je takoj začel prenavljati bogoslovnico. Odbral je iskre mladence, katere je poslal v višje izobraževališče na Dunaj. Prvi med njimi so bili: Hrast, Zorn (1897), Valussi (škof v Tridentu), Gabrievčič (ravnatelj goriške bogoslovnice), Flapp (škof poreški). Te je potem postavil mladim bogoslovcem za ravnatelje in učitelje. Z njih pomočjo je prenovil lice stari hiši in ji zagotovil spoštovanje v celi pokrajini, pa tudi na Dunaju v Avgustineju in na vseučilišču. Goriške bogoslovnice dobro ime je zasluga nadškofa Andreja.

Deško semenišče. Od leta 1857. nadalje je prevzel občinstvo liberalni duh, zlasti izobraženo občinstvo in pa srednje in visoke šole. Mladina je izgubljala vero, zato ni imela nobenega veselja za duhovski poklic. Začelo se je po vsej Avstriji veliko pomanjkanje duhovnikov. Tako je bilo tudi v Gorici. V tej sili je nadškof Andrej ustanovil zavod za učence, ki se šolajo v gimnaziji. Zavodu je namen varovati učence slabih prilik in hraniti v njihovih srcih duhovski poklic. Ime je zavodu: „Knez nadškofijsko deško semenišče.“ Kako je bil nadškof vesel tega zavoda, kako rad je sivolasi starček zahajal iz svojega vrta na zavodov vrt in se srečaval z ravnateljmi in učenci! Vsako leto po dvakrat pa je še povabil vse učence na svoj vrt — zobat črešnje. Tedaj se je živo ve-

selil malih in ganjen je poslušal njih petje, ki se je razlegalo z vrta po mestu. — V oporoki je zapustil vse svoje imetje temu zavodu.

Sv. gora. Na severo-vshodni strani od Gorice stoji Sv. gora (po starem Skalnica). Vrh gore je svetišče Matere Božje iz 16. stoletja, ko se je tam prikazala Mati Božja. Za cesarja Jožefa II. so cerkev zaprli in samostan deloma razkrili. O pričetku tega stoletja so samostan za silo pokrili in cerkev popravili. Ljudstvo se je polagoma vračalo. Gollmayr je močno želel, da bi prišlo svetišče do dobrega imena. Skrbel je za pametno gospodarstvo in za dobre izpovednike. Dne 2. kimovca l. 1871. je zbral svoje ljudstvo na gori pred čudodelno podobo Matere Božje — do 40.000 romarjev — in je naših pradedov obljuje slovesno obnovil. Od takrat je zaslovela Sv. gora kot pravo svetišče v tolažbo in posvečevanje slovenskega in italijanskega ljudstva na daleč okrog. — Tudi na italijanski strani ima nadškofija svetišče Matere Božje, na otoku Barbani. Tudi ono je bilo skoro propalo. Gollmayr je je rešil in dne 15. vel. srp. l. 1863. je slovesno venčal soho Matere Božje. Od takrat je Barbana zopet svetišče.

Pisarnica. Še jedno zaslugo Gollmayrjevo naj zapišem. Vzorno urejena knezonadškofijska pisarnica je delo njegove roke.

Blagoslovljena bodi njegova roka in večno mu plačilo v nebesih. *Dr. Jos. Pavlica.*

II. Dr. Alojzij Zorn,

nadškof goriški 1883—1897.

Za hrabrim Andrejem je prišel mili a plemeniti Alojzij. Alojzij Zorn se je rodil v Prvačini, v prijazni vasi vipavske doline, poldrugo uro hoda od Gorice, dne 13. prosinca leta 1834. pod zavetjem presladkega Imena Jezusovega. Oče mu je bil učitelj in cerkvenik, ki je čakal visoko starost in je še sedaj v prijetnem spominu vsem, ki so ga poznali. Mati, pobožna žena, mu je zgodaj umrla. — Alojzij je hodil najprej doma v šolo, kjer je hitro pokazal bister um in rahlo srce. Bil je veder in mil otrok. Ko je po-

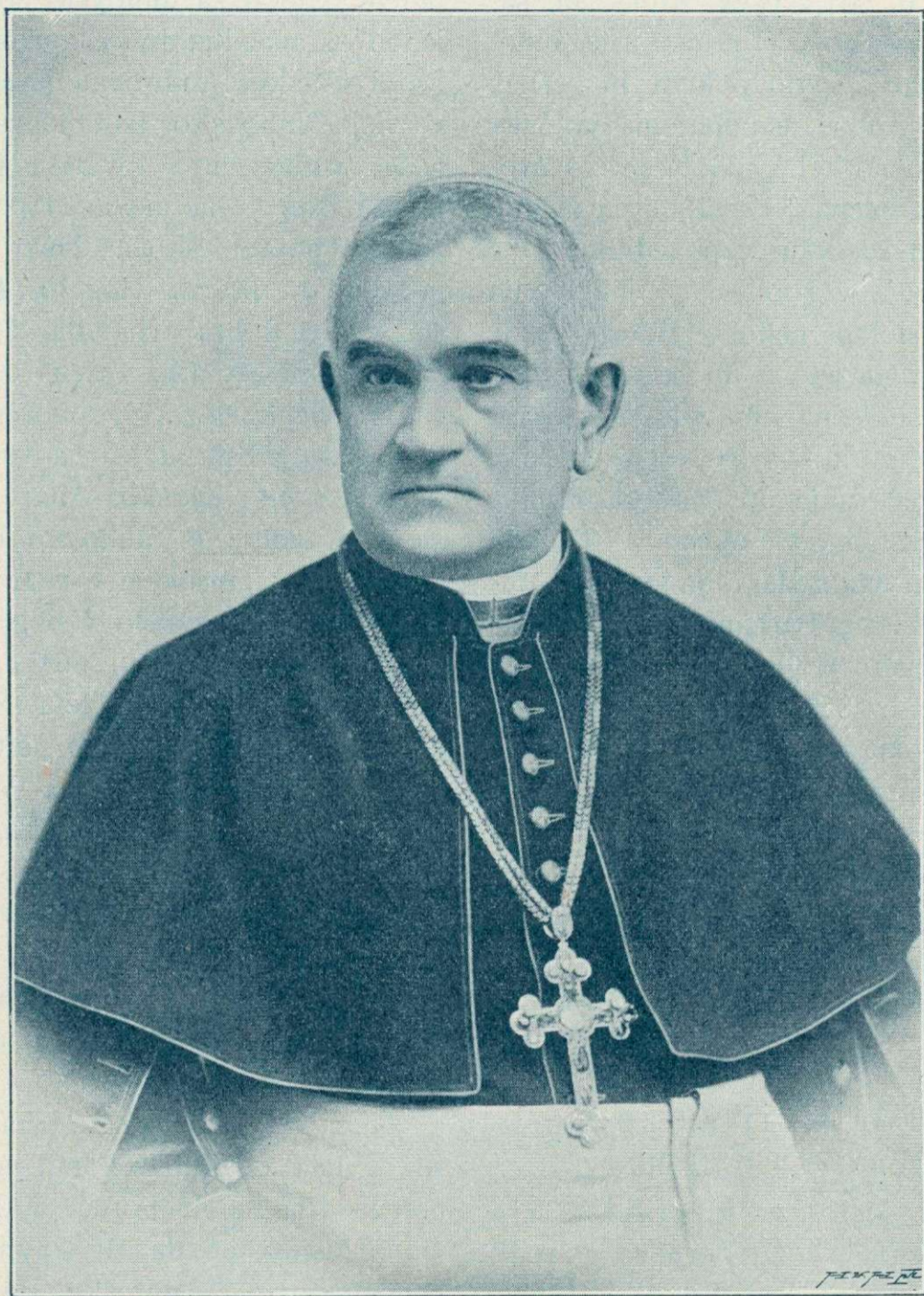
kojni nadškof Franc Lušin (1835—1854), nepozabni dobrotnik ubožcev, birmoval v Prvačini, je malega Alojzija milo pogledal, in vesel čiste nedolžnosti je otroka dvignil in poljubil. — Srečali sta se dve sorodni srci. Nedolžno srce je ohranil Alojzij tudi v Gorici, kjer je dovršil gimnazijo z odliko in se potem odločil za duhovski poklic. Posvečen je bil za mašnika dne 13. prosinca leta 1857. Rajni nadškof Andrej ga je poslal na Dunaj v višje duhovsko izobraževališče, kjer je našel nadarjenega tovariša Janeza Hrasta, Janeza Nep. Glavino (sedaj nadškof Peluzijski, poprej škof tržaško-koperski) in pozneje dr. Janeza Gogalo. Hrast in Zorn sta si bila dobra prijatelja, čeprav različna značaja: Hrast tih, resen, odločen, včasih celó oster; Zorn rajši zgovoren, mil in boječ. Ko sta se mlada doktorja vrnila z Dunaja, jima je rajni nadškof Andrej poveril bogoslovske nauke in duhovno odgojo mladih mašnikov v goriškem osrednjem semenišču. Ž njima se je začelo v bogoslovnici novo življenje. Po prezgodnji smrti dr. Ivana Hrasta, ravnatelja bogoslovnice leta 1874., je prevzel dr. Alojzij Zorn, do tedaj učitelj dogmatike, ravnateljstvo bogoslovnice. Vedoč, da kdor ima srce, ima celega človeka, pridobival si je srca mladih bogoslovcev. Bil je vsem dober in prijazen, celó neporednim. Vsako razžaljenje je hitro pozabil, vse prenašal, vse zaupal. Ako so ga kdaj nalagali, bolelo ga je to v srce, a nikoli se ni pokesal zaradi ljubezni in dobrote.

Njegove čednosti niso ostale svetu skrite. Ko je leta 1881. odšel mil. škof Janez Nepomuk Glavina iz Poreča v Trst, so škofje jednoglasno predlagali ravnatelja goriške bogoslovnice za poreško-puljskega škofa. Presvetli cesar ga je hotel iznenaditi. Ko se je leta 1882. dne 13. kimovca mudil v Gorici, je pri dvornem obedu napil novoimenovanemu škofu Alojziju. Ponižni mož je obstal nem.

Posvečen je bil v Gorici dne 14. prosinca leta 1883. na praznik presladkega Imena Jezusovega. V Poreču je pastiroval od svečana do vinotoka leta 1883. Ostal je vsem v blagem spominu, tudi nasprotnikom.

Z velikim veseljem smo takrat — po smrti knezonadškofa Andreja Gollmayra — sprejeli novico, da pride naš ljubeznivi Alojzij zopet v Gorico kot knez in nadškof, kar se je res zgodilo dne 6. vinotoka 1883. Kolike časti je tedaj dosegel oni nedolžni deček,

katerega je pokojni nadškof Franc Lušin pri birni poljubil! Bil je sedaj knez in nadškof; sv. oče papež ga je imenoval rimskega grofa in domačega prelata; presvetli cesar mu je podelil najvišjo čast tajnega svetovalca. Toda Alojzij Zorn je tudi na vrhuncu

Fot. Ant Jerkič.

Dr. Alojzij Zorn.

visokega dostojanstva ostal vedno isti krotki in ljubeznivi Alojzij. Vsakogar je sprejel, vsakomur je v roko segel, za vsakogar je imel prijazno besedo. Bil je dober oče svojim vernikom. Ljubezni ni mogel nikoli zatajiti, tudi ko je po dolžnosti kazni nareko-

val. S solzami v očeh je odslovil ukorjenega sina.

Njegova vljudnost pa ni bila priučena, ampak je izvirala naravno iz iskrene ponižnosti. Prepričal je namreč samega sebe, da je on najnevrednejši služabnik Kristusov,

skoraj za nobeno rabo. Zato pa je vsakega drugega cenil in spoštoval, vsakemu se je klanjal.

Kakoršen je bil sam, takšne je želel vse svoje. Zato jim je ob vsaki priliki priporočal ljubezen, zlasti duhovnikom. To priporočilo je bilo silno potrebno pri nas, kjer bivata dva naroda, slovenski in italijanski, katera bijeta ravno sedaj ljut boj med seboj. Dolžnost dušnega pastirja je, da uči svoje vernike, naj si ne delajo drug drugemu krivice, naj se ne ujedajo in napadajo, marveč naj se spoštujejo. To je rajnik ob vsaki priliki poudarjal, zakaj čeprav je bil po krvi in mišljenju Slovenec, nosil je vendar oba naroda v srcu. To pa nikakor ni ustavilo narodne vojske, in dušni pastir je stal po sili v ognju. Zaradi tega je moral vedno paziti, s kom govori, in tehtati svete in načrte, je-li so res sveti in pravični, ali morda zvito skovani iz narodne nestrpnosti. Ta vedna negotovost mu je zelo zavirala čvrsto delo.

Načelno je obsojal politiko liberalcev, toda oseb ni obsojal. Z nepopisno prijaznostjo je sprejemal in poslušal tudi nasprotnike, ker je bil prepričan, da je ljubezen večja kakor politika. Zato mu je bilo tudi vselej žal, da so se v politični vojski žalile in napadale osebe. Če so to njegovo očetovsko ljubezen nekateri zlorabili, nima si Alojzij ničesar očitati.

In njegove zasluge? Ne bom jih našteval, ali zapišem naj mu ono hvalo, katera mu ostane vekomaj. Knez in nadškof Alojzij je podpiral in blagoslavljal vsako dobro stvar in vsakega delavca v vinogradu Gospodovem iz čistega namena.

Mehkim ljudem je bilo vselej gorjé na svetu. To gorjé je nosil skrito v srcu tudi naš Alojzij, odkar so ga posvetili za škofa. Škofovska čast in oblast, ki sta ga dičili, sta ga tudi tlačili. Težko breme višepastirske odgovornosti mu je leglo na plaho, pretanko vest. Žalost mu je zakrila srce kakor megla cvetoče polje in ni se več dvignila. Vzvišen gospod, velik siromak!

Prosil je sv. očeta Leona XIII., naj bi ga odstabil. Ko ga je sv. oče videl potrtega, mu je rekel: „To so le izkušnjave, brat moj; jaz sem z Vašo škofijo prav zadovoljen. Nadaljujte!“ Papeževe besede so ga potolažile. Ko je pa bil zopet doma, mu je iznova upadel pogum, in žalost ga je premagala. Ta žalost, izvirajoča iz pretanke vesti, mu je otemnila um in nazadnje vzela zavest. Iz te otožne nezavednosti ga je zdramila še le smrt dné 8. malega srpana leta 1897 na Dunaju v blaznici dr. Svetlina.

Tak je bil naš dobri pastir Alojzij: iz srca krotek in ponižen. Sladko nam počivaj v naročju Gospodovem!

Dr. Jos. Pavlica.

Kaj bo pa jutri z vremenom?

(Spisal prof. dr. Simon Šubic.)

(Dalje.)

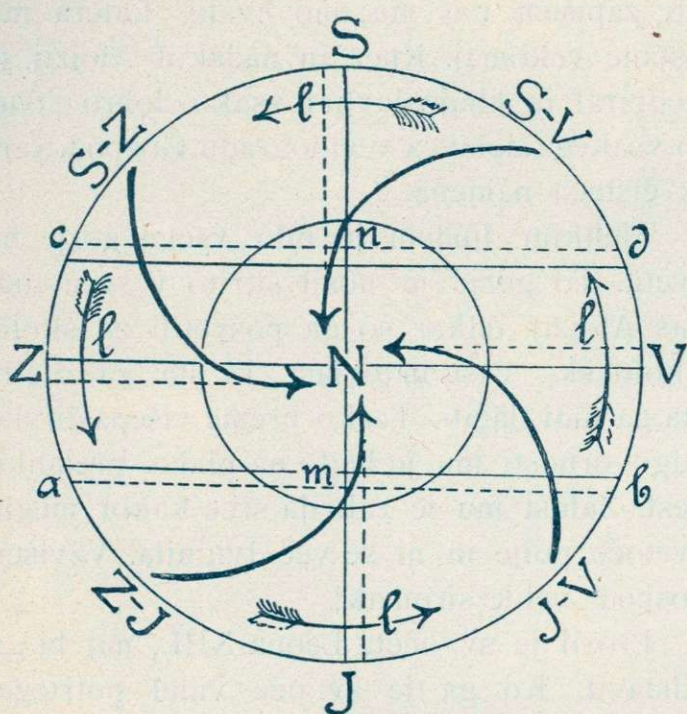
Oglejmo si gibanje zraka ali vetrove krog barometerske nižine ali krog ‚depressione‘.

Zračna dolina deluje kakor zračna sesalka. Pri tleh srka zrak va-se. Zrak pa ji priteka od zunanjih krajev, ker je tam zračni tlak večji kot v dolini. In sicer čim višji je zračni hrib okrog zračne doline, tem večji tlak je pod njim. S takega zračnega hriba ali iz

višine zračnega tlaka pritiska zrak proti mejam. Vsled tega pritiskanja od srede na zunanje meje se razlezuje zrak in prodira čez svoje meje, ker mu manjši tlak po okolici ne more zapirati poti.

Iz višine zračnega tlaka se torej zrak giblje proti bližnjim zračnim dolinam. Toda to gibanje zraka ne gre naravnost proti sredi nižine, kamor ga žene večji zračni tlak, ampak marljivo opazovanje

Podoba I.

vetrovo po okolici zračne doline uči, da neka sila prirode žene zrak iz namerjenega tira nekaj na desno.

Ta sila, izvirajoča iz vrtenja zemlje krog svoje osi, odganja vetrove iz ravnega tira ter dela, da se vetrovi krog zračnih dolin in hribov gibljejo po zakrivljenih potih.

To nevidno silo vrteče se zemlje, ki zanaša vetrove iz ravnega tira, imenujejo učejaki-fiziki: 'odsredno' silo zemeljskega vrtenja. Kakor vetrove, jednako odganja ta sila vsakatero po ozračju leteče stvari; ta sila odganja izstreljeno kovinsko kroglo na desno raz namerjeno pot. To-le odganjanje vetrov od namerjene poti se imenuje v zrakoslovju: 'bariški zakon'.

Podoba I. naj nam predočuje zračno dolino, in sicer naj bo sedaj zračna dolina sredi manjšega kroga. Prav v središču pri *N* je zračni tlak najmanjši.

Razprostira se pa taka zračna dolina včasih manj, včasih bolj v daljavo ter utegne tako narasti na širokost, da obsega cele dežele. Tedaj se pa sploh imenuje le 'depresija'.

V zračno dolino krog *N* bo torej pihal veter od sosednjih krajev, kjer se nahajajo zračni hribje. Zakaj rekli smo poprej, da od zračnih hribov proti zračnim dolinam zmiraj veter piše. Toda ta veter ne bo prihajal v

ravni črti proti *N*. Tiste vetrove n. pr., ki bi imeli od severa (*S*) véti proti sredi depresije, odganjal bo bariški zakon na desno ter bo zavil severni veter proti zahodu (*Z*). Ker pa nazadnje zračna dolina ali depresija vendar-le srka va-se od zunaj prihajajoče zračne toke, zasuče se veter poleg roba doline — kakor kažejo zakrivljene pušice —, predno se pogrezne v dolino.

Naša podoba s skrivljenimi pušicami, ki kažejo pota vetrov, kaže nam, kako vejejo od štirih glavnih strani obzorja prihajajoči vetrovi proti sredi depresije.

Veter, izhajajoč s severo-vshoda (*SV*)
A veje v depresiji tako, kakor bi prihajal od severa (*S*);

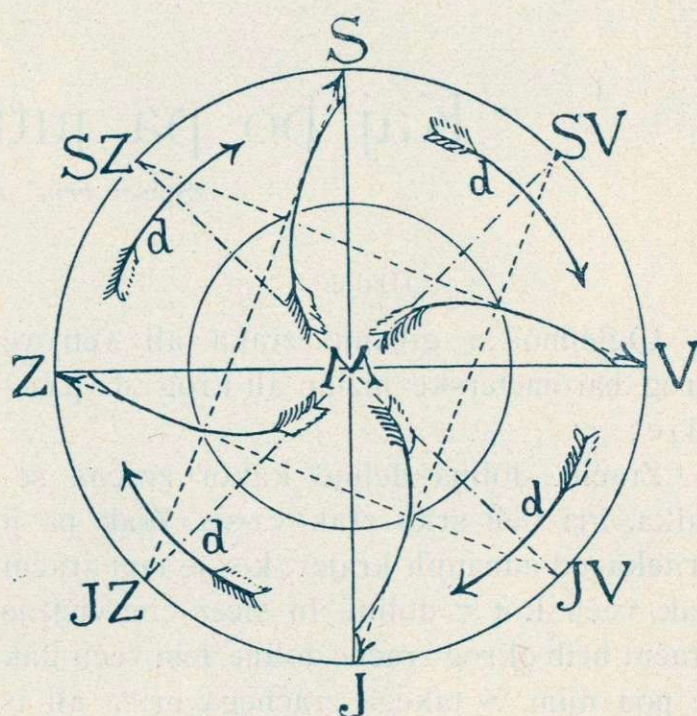
veter, izvirajoč na severo-zahodu (*SZ*)
A veje v depresiji tako, kakor bi prihajal od zahoda (*Z*);

veter, izvirajoč na jugo-zahodu (*JZ*)
A veje v depresiji tako, kakor bi prihajal od juga (*J*);

veter, izvirajoč na jugo-vshodu (*JV*)
A veje v depresiji tako, kakor bi prihajal od vshoda (*V*).

Če pogledamo skupino vetrov, ki obkrožujejo sredo depresije, vidimo, da se vrté krog srede kakor pušice, narisane med krogoma. Vrté se v nasprotni smeri kakor ka-

Podoba II.

zalec na uri, in ko bi jih kdo gledal iz srede kroga, zdelo bi se mu, da se vrté na levo.

Tako goni ‚bariški zakon‘ vetrove krog depresije. Kako jih pa vrti po okolici zračne višine?

Naj nam predočuje podoba II. zračno višino M . V sredi višine — v sredi krogov na podobi — je zračni tlak največji; barometer kaže tu najvišje. Od srede proti okolici pa pojemlje zračni tlak, in sicer, čim bolj razširimo krog, tem manjši je zračni tlak ob obodu kroga. V tem krogu se bo zrak odtekal iz srede kroga proti obodu in po okolici. Ne bo pa odtekal ta zrak v ravnih črtah iz srede kroga, ampak zopet v krivih črtah. N. pr. zrak, ki ga potiska tlak iz srede proti severo-zahodu (SZ), zavije se vsled bariškega zakona na desno ter priveje na severno stran. Če se pa vstopimo na severni strani višine tako, da nam ta veter veje v obraz, moramo se obrniti proti jugo-zahodu (JZ), in zdi se nam, kakor bi pihal jugozahodni veter.

Torej po okolici višine vejejo vetrovi tako-le:

Tisti vetrovi, ki prihajajo iz višine na severno stran, vejejo tako, kakor bi prihajali od jugo-zahoda (JZ),

tisti vetrovi, ki prihajajo iz višine na zahodno stran, vejejo tako, kakor bi prihajali od jugo-vshoda (JV),

tisti vetrovi, ki prihajajo iz višine na južno stran, vejejo tako, kakor bi prihajali od severo-vshoda (SV),

in vetrovi, ki prihajajo na vshodno stran, vejejo tako, kakor bi prihajali od severo-zahoda (SZ).

Če sedaj pogledamo skupino vetrov, ki vejejo po okolici zračne višine, vidimo, da so zasukani na desno, jednako kakor se vrti kazalo na uri na desno. — To vrtenje kažejo na podobi pušice, narisane med krogoma.

No! porekó nekateri čitalci, ali si pri kraju z dolgočasnim naštevanjem vetrov, ali še ne? Le s tisto silo zemeljskega vrtenja, ki dela vrtenje vetrov, nas ne muči! Nade-

jamo se, da se boš odslej ravnal po Götthejevem nasvetu: „Jeden pogled v knjigo, dva v dejansko življenje!“ Zakaj res prav iz dna srca govori Göthe nam neveščakom, ko pravi: „Grau ist alle Theorie, grün ist nur des Lebens gold'ner Baum.“ (Siva je vsaka teorija, zeleno pa zlato drevo življenja.) — Prav, da imate neveščaki le toliko potrpljenja z mojim kratkim razlaganjem vetrovnih razmer. Skoraj vam postrežem z dosti mičnejšimi učinki vetrov.

III. Pomikanje depresij.

Pri nas prihajajo nižine ali depresije navadno od zapada iznad atlanškega morja, večinoma iz okolic angleškega veleotoka, ter se pomikajo proti vshodu in severu, le malokdaj proti jugo-vshodu.

Ako se depresija pomika proti vshodu, zadene na naše kraje od večera sem, in sicer najprej s svojo sprednjo proti vshodu obrnjeno stranjo. Na tej strani pa vejejo, kakor kaže podoba, vetrovi z južnih strani.

Prihod depresije se nam zaradi tega naznanja večinoma z južnimi vetrovi. Depresija prinese južno vreme. Vetrovi so topli, zrak vlažen in lahak, barometer pada: to so znaki, da prihaja depresija.

Začetni veter se poleže, ko stopi depresija s svojo sredo (N) na naš kraj. Ko se pa depresija dalje pomika proti vshodu in se nam približa zadnja stran depresije, nastopijo prejšnjim ravno nasprotni vetrovi — kakor to kažejo pušice v podobi I.

Sedaj vejejo vetrovi iz severnih krajev. Vetrovi zadnje polovice depresije so torej mrzli, zrak suh in težak, barometer gre kvišku.

Večkrat nego s svojo sredo zadene depresijo naš kraj proti vshodu gredé ali s svojim južnim oddelkom ($a\mathcal{J}b$), ali pa s severnim (cSd). Kadar depresija zadeva naš kraj poleg črte ab , prinaša nam vetrove, kateri v podobi I zadevajo črto ab . Kadar pa gre poleg črte cd čez nas, pa nam prinaša s seboj vetrove, kateri v podobi zadevajo črto cd . Poseben razloček je ta, da se v sredi (m, n) ne pomiri ozračje, da vleče

tukaj na južnem oddelku močan jug, na severnem oddelku pa oster sever.

Če si mislimo kroge naše slike tako silno raztegnjene, da obsegajo cele dežele, tedaj nam kažejo pušice, kako različni vetrovi zadevajo ob istem času oddaljene pokrajine. Po okolici iste depresije veje veter spredaj in zadaj, zgoraj in spodaj — seveda ga tudi vmes ne manjka.

Če viharji spremljajo hitro pomikajočo se depresijo, imenujemo jo tudi ‚ciklono‘, posebno če si ne mislimo le pomikanja proti vshodu, temveč tudi na okrog okoli zračne doline. (Temu nasproti dajemo zračni višini tudi ime: ‚anticiklona‘, ako se kažejo pri njej podobni pojavi.)

Depresija nosi ob svojem pomikanju nad deželami s svojimi izpremenljivimi vetrovi slabo vreme. Temu nasproti pa je zračna višina lepo vreme.

Vzrokov, zakaj depresija prinese slabo, izpremenljivo vreme, je več. Glavni vzroki so: vetrovi so tukaj močnejši nego v zračni višini in se izpreminjajo hitreje; slabemu vremenu so vzrok tudi podružne depresije, ki gredo prvi za petami ali se po njenih

robah izraščajo iz nje kakor gobe iz gnilega drevesa.

Depresiji nasproti so zračne višine bolj mirnega značaja; rade se držé dalje časa istega kraja, po njihovem okrožju vejejo večinoma slabejši, pa stanovitnejši vetrovi. Vse to skupaj provzročuje lepo vreme.

Ne da bi preveč mudili in trudili prizanesljivega čitatelja z neugodnim in mučnim dokazovanjem, smo po slikah izkušali dopovedati samo tiste važne razmere, katere utegne opazovati med izpreminjevanjem vremena vsakateri marljivi bralec.

S tako, morebiti preplitvo vedo oboroženi hočemo poskusiti dopovedati, kako se izpreminja vreme, in kdaj je pričakovati lepega, kdaj slabega vremena. Temelj ali podnožje naslednjega dokazovanja je marljivo preiskana zveza med vetrovi, meglami in med vremenom.

Na pomoč si vzamemo dve drugi podobi, kateri nam predočujeta vetrove, vejoče po našem obzorju tedaj, ko se izpreminja vreme, in ko se pripravlja sedaj k lepemu, sedaj k slabemu vremenu.

(Konec.)

Zenitovanjske šege bosanskih mohamedancev.

(Spisal B. Flegerič.)

Kar je l. 1878. avstrijska vojska zasedla Bosno in Hercegovino in ti lepi deželi z orožjem pridobila naši državi, imajo Slovenci priliko prihajati v dotiko z ondašnjimi prebivalci. Zato hočem slovenske čitatelje nekoliko seznaniti z ženitvanjskimi šegami bosanskih mohamedancev.

Vsi narodi vesoljnega sveta, kateri se štejejo med omikance, imajo pri ženitvah posebne šege in navade, katere so večinoma zanimive. Pa kako tudi ne bi bile, saj je ženitev čin, od katerega je odvisno celo naslednje življenje dveh oseb; ženitve se torej obhajajo slovesno, a posebej slovesne so ženitve pri mohamedancih v Bosni.

Kakor je znano, dozorevajo deklice v južnih krajih mnogo hitreje nego pri nas; radi tega začnejo roditelji mohamedanskih deklic, ko so dopolnile dvanajsto leto, že resno misliti na njih možitev, in to najbolj zbok tega, da se iznebijo jednega uda v družini in jim hčerka ni več na skrbi. Tamkaj namreč navadno deklica ne dela kakor pri nas in drugih naobraženih narodih, da bi se z delom svojih rok sama živila ali vsaj nekoliko žnjim pomagala svojima roditeljema. A še drug vzrok je, da stariši radi oddadó hčere prvemu snubcu. Mohamedanci jako gledajo na to, da je ženska, katero hočejo vzeti, na dobrem glasu. Ker pa de-

klet ravno tako kakor žen ne sme noben moški videti, zato se le težko najde kak snubec.

Za ženitev skrbita ali roditelja sama ali rabita v ta namen kako sorodnico, katera ima nalogo, poiskati deklici prikladnega moža. Deklica ni nikakor izbirčna, saj nima za izbiranje zaročnika nikake volje. Kakó bi jo tudi imela, saj ni nikoli videla v lice tujega možkega. Možitev je pri mohamedancih verski obred. Ne pripeti se lahko, da bi se mladenič in deklica dogovorila sama in se zaročila.

Pri bosanskih mohamedancih je troje načinov ženitve, t. j. zaroke in poroke.

Prvi in najstarejši način zaroke, kateri je pa sedaj čim dalje redkejši in je še samó pri največjih siromakih navaden, je zaroka s „strelom“. Ta način je v tem, da deklica pozna dotičnega mladeniča, da je ž njim nekaterikrat skoz luknjo na ograji skrivaj govorila, in da se oba odločita, naj mladenič nekega dne po njo pride, jo „uropo“ in odvede v svojo hišo. Mladenič, kateri to namerja, odkrije svoj namen nekim dobrim prijateljem in gre potem k hodži (turškemu „duhovniku“, kateremu javi, da bo nekega dne okoli desete ure v jutro svojo izvoljenko uropal in „ustrelil“. Hodža si to zapomni, ali o tem do določenega dne trdno molči.

Ko ta dan pride, vsede se mladenič na konja ter jaše z nabitim samokresom pred hišo svoje izvoljenke, kjer ga deklica v kopreno zavita čaka; vzdigne jo k sebi na konja in odjezdi skokoma. Ko je kakih 100—200 korakov od hiše njenih starišev oddaljen, potegne izza pasa samokres, ustrelji v zrak in na to tudi njegovi na raznih krajih v mestu ali selu stoječi zvesti prijatelji ustrelijo. Strelji dadó vsemu mestu na znanje, da je bila nekje uropana deklica. Sedaj ima hodža najvažnejšo nalogo, katera je v tem, da po slugi to, kar se je pripetilo, javi dekličinim starišem.

Sedaj odvede mladenič mladenko v stanovanje, katero je za njo pripravljeno, jo pusti v njem samo in gre v svojo sobo, kjer se njegovi dobri prijatelji po redu zbirajo.

Ko se razvé, kaj je hči storila, hiti k nevesti vsa rodbina ženskega spola. Akotudi ta ženitev roditeljema ne bi bila po volji, ne bi sedaj nič koristilo nikako ugovarjanje; za deklico bi bila sila velika sramota, ako bi jo vzeli roditelji zopet v svojo hišo, in mladenič bi imel polno pravo to preprečiti. Ker bi se za tako deklico, pri kateri se je že „streljalo“ in katera je z moškim zapustila hišo svojih roditeljev, sila težko našel nov zaročenec, je to večinoma pri vseh enakih slučajih vzrok, da so roditelji zadovoljni z ropom. Sčasoma je bivališče nevestino polno ženskih, in sedaj je njihov prvi posel, da deklico dobro umijejo in potem oblečejo v belino. Dobi bele šlebedre, beli „salvar“ (hlače), bele „čorabs“ (kratke vezene nogavice) in belo „ičermo“ (jopič). Tako v belino oblečeno odvedó v kateri koli kot v sobi, kjer mora povedati na pamet dolgo zahvalno molitev. Vsi gostje ženskega spola, katerih je mnogo, umijejo si ta čas noge in tudi molijo; potem se poslové od deklice, in sicer tem načinom, da vsaka žena, katera kani oditi, na preprogi molčé sedeči deklici položi na čelo roko in polglasno moli kratko molitev.

Dve ženi ostaneta dva dni pri deklici. Ta dva dneva ne prestopi ženin hišnega praga svoje bodoče soproge, temveč ostane vedno s svojimi prijatelji v stranski sobi praznično oblečen in dá vsakemu na novo prišedšemu gostu polno čašo sladkorjeve vode. Zaročenka ima preživeti sedem težavnih dnij. Vsak dan dobi samo enkrat jesti in sicer ko se že bliža večer, a celi dan ne sme dobiti kapljice vode. Petkrat na dan mora se jako kopati in petkrat moli na dan pobožno svojo molitev.

Na sedmi dan potem se snidejo žene zopet; vsaka vrže, ko vstopi, tej mučenici po jeden poljub, seveda tudi molijo in jo kopljejo, glasno pojoč. Sedaj ji oblečejo mesto beline praznično obleko, in sicer mesto „salvara“ „dimije“ (zelo široke hlače), nanje lepo srajco, lasjé se ji spredaj in zadaj ostrižejo in ji pokrijejo glavo z zlato prevezenim fezom, na tem fezu je „peskir“ (robec), katerega kitijo zlati.

Potem se vrže deklica na obraz in ostane več ur v tem položaju: tu stoprav opravlja najsvetejšo molitev. Žene zapuščajo njeno sobo (harem) in sicer ide druga za drugo, da jih nevesta niti ne zapazi. Ko ni nobene več pri njej, vstopi mož v harem, vzdigne jo, in s tem je njegova žena.

Drugi način ženitve je dosti bolj prost. Sorodnica kake za možitev dorastle deklice poišče mladeniča, kateri ji je všeč, ali kaka sorodnica mladega moža poišče lepo deklico. V prvem slučaju dá sorodnica k sebi poklicati mladeniča, pokrije si obraz z gosto kopreno in mu odkrije svoj namen. Pove mu, čegavo hčer je zanj izbrala, našteje mu njene dobre lastnosti, naglašuje posebej to, kako je lepega vedenja, govori tudi marsikaj o doti, o rodbini, o veselju zakonskega življenja, in ako to vse nič ne koristi, o veri, katera priporočuje rane zakone, dokler ne omehča mladeničevega srca in ga ne pridobi za svojo namero.

Ko se je popolnoma prepričala, da mladenič resno misli ženiti se, oznani to dekličinim starišem, in potem odločijo dan, kadar je mladeniču dovoljeno videti deklico brez koprene. Kdor je imel že priliko videti, kako se turška žena ali turška deklica na ulici ali na kakem drugem mestu vêde pred tujimi moškimi, kako si zavijo telo v neokusno obleko, da je videti kakor gibljiv kol, in da je, ako gre mimo njega, ne spozna niti njen lastni sin, kdor je imel priliko videti, kako moške spoštujejo te navade, ta pač presodi, da je to dovoljeno mladeniču le iz jako važnega vzroka. Za srbskoturškega boja pred nekoliko leti so živeli Turki z ondi stanujočimi kristijani v neprijateljskih razmerah, in zbok tega ni se po noči nikdo smel na ulici prikazati; vsakogar so namreč zaprli, kogar je straža zasačila. Takrat je imela vsaka turška žena na svetilki mali zvončič, in straže se jim niso bližale, temveč so se jih ogibale, ako so jih slišale zvoniti. Se ve da so bili vojaki sami Turki.

Ako se je mladenič odločil, da pride deklico gledat, tedaj je zaročba v vseh slučajih skoro gotova; ali za oglede se on le

takrat odloči, ako mu je deklico priporočila taka žena, kateri sme verjeti.

Ogledi se godé tako-le: Mladenič stopi v „selamik“ (sobo za moške) dekličinih starišev, kjer se kratki čas pogovarja z njenim očetom. Deklica pride brez koprene z zlati okoli vratu in ponudi mladeniču kupico kave, katero je sama skuhala; mladenič vzame kupico iz njenih rok, pije po malem kavo, a deklica stoji pred njim nepremakljivo čakajoč na prazno kupico. Ko ji to mladenič vrne prazno, izpregovori navadne besede: „Allah razi oksun guzel kirzoglan kiz“ (Bog plati, lepa deklica!) in potem deklica zopet odide, kakor je prišla.

Ako je mladeniču deklica všeč, dá on drugi dan njenemu očetu prstan, kateri nosi njegovo ime, in od tistega trenutka, kadar dekličin oče prejme od mladeniča prstan, je on ženin (gjuvegi). Za osem ali deset dni po ogledih je navadno ženitovanje. Ženitvanjski dan imenuje se „düjün.“ Tega dne se snide mnogo gostov obojnega spola, ali ne veselé se vkup, kakor je pri nas navada, temveč so ločeni; moški so navadno spodaj, a ženske v prvem nadstropju. Já in pije se ob takih prilikah, da se vse potroši, kar premorejo pri hiši jedi in pijače. Ko je gostija končana, pustijo gostje poročenca sama, katera se od tistega večera, ko je prišel ženin v oglede, ne smeta videti. Za gospodarstvo potrebne reči prinesó zaročencema sorodniki in dobri prijatelji, posebej potrebno kuhinjsko posodo prinesó gostje s seboj. Pri imovitejših mohamedancih se včasih gosté po teden dni in še dalje časa; pri takih ženitvah svira večkrat turška vojaška godba in to neprenehoma od ranega jutra do pozne večera.

Tretji način zaroke se godi skoro čisto takó, kakor smo opisali drugi način: posebnost je le ta, da sta ženin in nevesta izmed višjih uradnikov in jako imovitih bejev. Ako namreč vidi družina, da ji je za sijaj slave in bogastva potrebna druga družina, katera živi še v večjem dostojanstvu, tedaj sklenejo stariši dosmrtno zvezo svojih otrok, katerih niti ne vprašajo, imajo-li do zakona voljo ali ne. Mladenič pošlje na ukaz

svojega očeta deklici, o kateri še ni dotlej slišal, da biva na svetu, zaročni prstan; gostuje se z velikim šumom in veseljem, a zaročenca se ne smeta videti. Ko odide večina gostov, vodijo ženina in nevesto, vsakega na lastnem vozu, cingljaje z zvončki, v njun „konak“ (stanovanje.)

Konec takih ženitev je pa navadno nepovoljen, ker včasih je nevesta slepa, gluha, ali ima kako drugo napako, s katero ženin

ne more biti zadovoljen. V takih slučajih pošlje ženin drugi dan nevesto nazaj domov, ali jo pa obdrži, ako ga njen oče prosi, seveda tudi skrbi, kako bi se je kmalu iznebil. Mohamedanci umejo dobro prikračevati ženam življenje.

Na take reči ne gledajo več ni ženinovi ni nevestini stariši. Njih otroka sta mož in žena, za drugo jim ni treba več skrbeti.

Književnost.

Slovenska književnost.

Knjige „Maticе Slovenske“ za l. 1897.

Ko poročamo o knjigah Mat. Slov. za lansko leto, moramo najprej izraziti svoje veselje, da nam je Matica podala toliko knjig: sedem — to je najvišje število, do katerega se je povspela doslej. Pač je to dobro znamenje njene žilavosti, ugodno znamenje za njeno bodočnost. Kakšne so pa knjige, to naj pokažejo naslednje ocene, o katerih želimo, da bi bile pravične, za Matico in naš narod častne, za pisatelje vspodbudne.

Letopis Slovenske Maticе za leto 1897. Uredil Anton Bartel. Založila in izdala Slovenska Matica. V Ljubljani. Natisnila „Narodna Tiskarna“, 1897. Cena 1 gld.

Letošnji 338 strani obsegajoči Letopis je zgodovinske in estetične vsebine. Uredil ga je prof. A. Bartel, kakor že sedem njegovih prednikov. Razprave so večinoma prav zanimive in poučne, posebno ker se ozirajo na slovenske potrebe.

Dr. Franc Kos: „Črtice o naši domovini pred prihodom Slovencev“ (1—38). Ta spis je del obširnih preiskav o naši domovini. V „Izvestjih muz. društva“ za l. 1896. je dr. Kos dokazal, da so se naselili Slovenci po naši sedanji domovini še-le proti koncu šestega veka. V tem spisu pa popisuje naše ozemlje v rimski dobi, torej predno so se naselili Slovenci. Najprej kaže meje Panonije, Norika, Istrije in Venecije, potem nas vodi po tedanjih cestah in nam navaja znana mesta in selišča. Svojo temeljito razpravo je opremil z mnogimi dokazi iz raznih pisateljev in spomenikov. Tu in tam navaja razloge, zakaj se ne strinja z drugimi zgodovinarji. Idealni Davorin Trstenjak, kje je ves tvoj trud?

„Ivan Vajkard Turjaški.“ (1615—1677). Spisal Sv. Steklasa (39—112.) Znani življenjepisec naših slavnih bojevnikov proti turškemu nasilstvu nas je preselil letos v drugo pokrajino, namreč na cesarski Dunaj,

in nam slika življenje na dvoru, politične spletke in borbe, tekmujoče ministre in po kardinalski časti hrepenečega Ivana Vajkarda Turjaškega. Le-tá, porojen l. 1615. na žužemberškem gradu, je stopil v državno službo, napredoval naglo, prišel kot cesarjev pooblaščenec v Münster, kjer se je sklepal vestfalski mir l. 1648, postal odgojitelj cesarjevemu sinu Ferdinandu in naposled prvi minister cesarja Leopolda I. Leopoldu je pomagal do cesarske krone, posegal v poljske razmere l. 1657. in sodeloval pri tajnem načrtu, kako si bodeta delila Leopold I. in Ludovik XIV. španske pokrajine. Tu gledamo v žalostni luči resnico, da so vladarji smatrali dežele in narode za pravo svojo lastnino, s katero smejo ravnati po svoji volji. Neutešna želja Turjaškega, da bi postal kardinal, mu je izjalovila vse visoke načrte in mu zagrenila poslednja leta. Pregar z dvora 10. grudnia 1669. je prišel v Ljubljano, odšel l. 1673. v Žužemberk, kjer je umrl l. 1677. Kako je sreča nestalna!

Dr. Janko Pajk: „O jedru tragedije in drame sploh“ (113—146). S to razpravico želi pisatelj „priobčiti slovenskemu občinstvu, posebno pa našim mladim nadepolnim dramatikom nekoliko svojih in tujih estetičnih opazk.“ Ako mu „okolnosti dopusté, utegne jih o drugem času uvesti v znanstveno razmotrivanje celotne estetike.“ Tu govori, kaj uči Aristotel o tragediji, kaj misli Gottschall o drami, kaj piše Schiller o učinkih gledaliških iger, in kakó slika Shakespeare Henrika V. — Navajeni smo slišati semtertje malo čudne nazore tega kritika, a reči moramo, da svojim očem skoro nismo verjeli čitajoči, kako sodi Aristotela. Aristotel mu odkriva „svoj baš nepreblagi značaj“; „mu je bolj opazovavec nego modroslovec“; „visokih, pristnih idej, velikih smotrov zastonj iščeš pri njem“; „Aristotel ni nikoli temeljito in samostojno mislil“ itd.¹⁾ Glavni nauki te razprave

¹⁾ Tako pisati o največjem umu starega veka je več kakor drzno. — Uredn.

so: Ne značaji, ampak dejanje je sredotočje tragedije. Življenje je neka igra močij, pri kateri sreča ali usoda sodeluje. Dobri ali slabi značaji so malovažna stvar, glavno je, da se pokažejo kot borivci za življenje. Zató pa svetuje našim dramatikom, naj posnemajo Schiller-ja in Goethe-ja, in „če so se že izkazali v čem, potem naj poskušajo Shakespeare-ja posnemati“. Srečo moramo voščiti pisatelju, da se mu je posrečilo izraziti, česar niso „dognali niti Aristotel, niti Schiller, niti Goethe“, namreč, kateri je pravi nagib k ustvarjanju tragedije; piše tako-le: „Tragedija ima svoje korenine najbrž v rahlem ustroju človeške narave, katera je vsakršnim premembam in vsakojakim vplivom podvržena in zato za jednake čute drugih neskončno prejemljiva.“

I. Vrhovec: „Francoska ljudska šola na Kranjskem“ (147—161). Od l. 1809. do 1813. so vladali Francozi na Kranjskem. Drugo leto so zasnovali po svoje šolo, ki je pa mnogo trpela radi gmotnih neprilik in je bila dokaj slabša od prejšnje avstrijske. Pohvalno pa je omenjati francosko načelo, da je uspešen pouk jedino le mogoč, če je za tuje jezike učni jezik materinščina.

Dr. M. Murko: „Jan. Kollár“. (162—224). Kollarjevo življenje smo brali že v „Letopisu“ za l. 1894. Tu nas pa pisatelj seznanja s Kollarjevimi deli. Kollár se je proslavil s svojimi soneti, katere je nazval v svoji drugi izdaji l. 1824.: Slávy Dcera. Tretja izdaja l. 1832. šteje 615 in četrta celó 645 sonetov. Vsebina je erotična in domoljubna. V nji se kaže pravega romantika. Kot pesnik je lirik, dasi naslavlja svoje delo lirično-epično pesem. Plastike pri njem ni, pač pa mnogo godbe in vizij. Poln je nežnih čustev, novih vzvišenih mislij, radi česar ga imenujejo prvega českega refleksijskega pesnika. Učil se je pri Nemcih, pa tudi pri Danteju, pri Petrarki in Byronu. Najbolj je častil in posnemal Herderjeve ideje o človečnosti. V tem delu je Kollár razširil po vsem slovanskem svetu svoje misli o slovanstvu in slovenski vzajemnosti; kar je tu pričel, je nadaljeval v drugih spisih. Močnega vpliva je bil spis o „literarni vzajemnosti“, ki je izšel l. 1836. in v nemškem jeziku l. 1837. Med Slovenci je očaral posebno Vraza in Miklosiča. Celó Prešeren se mu je nekoliko udal in nas seznanil z materjo „Slavo“. Znamenita je Kollárjeva zbirka narodnih pesmij v dveh zvezkih l. 1823. in 1827. Pridige so izšle v dveh knjigah l. 1831. in 1844. Razven teh je spisal Kollár še mnogo razprav. Popisal je tudi svoje lastno življenje, a lepi in zanimivi spis je izšel še-le po njegovi smrti l. 1862. Polna življenjepisne vsebine sta tudi „cestopisa“ (potopisa), kažoča, kako je Kollár iskal povsodi starih Slovanov. V starših letih se je pečal z jezikoslovnim, bajeslovnim in starinarskim raziskavanjem, a prav ta dela so najslabša, naj si je njegova „Staroitalia slavljanska“ izšla v krasni obliki l. 1853. na stroške dunajske akademije. S temi spisi pa je marsikakega Slovana navdušil, v Slovencih Hicingerja in Trstenjaka. Žal, da je bil trud neuspešen.

Kollárja najbolj povzdiguje zbirka: Slávy Dcera, ki se še vedno bere, dasi so drugi spisi že bolj pozabljeni.

R. Perušek je sestavil tudi letos natančno bibliografijo slovensko, in tajnik E. Lah poročilo o delovanju „Sl. M.“ Veselo znamenje, da društvo napreduje, ni le obilica letos izdanih knjig, marveč tudi število društvenikov, ki je narastlo na 2880. Imetje znaša 57.784 gld., z ustanovam celo 91.485 gld.

V. S.

II. *Ant. Knezova knjižnica*. IV. zv. 8°. Str. 191. Cena 40 kr. — To je knjiga! Zlato je ne odtehta, s hvaležnostjo naj jo plača narod slovenski. Poleg kratkega opisa „Prenos Kopitarjevih smrtnih ostankov“ (spisal Fr. L.), ki je jako mikaven in umesten, nam daje ta zvezek znamenito delo Janeza Mencingerja: „Moja hoja na Triglav“, „spomine“ imenuje pisatelj sadove svojih mislij. Strmite nad vsebino: visokošolec Janez se ohrabri za hojo na vrh Triglava, napravi se na pot —: nevihta prihruje, Janez se vrne domov — konec. In vendar že dolgo nisem listal knjige s tolikim zadovoljstvom. Ne bomo bralcem lomili in drobili užitnega kruha, ki ga nam reže nož njegovega peresa, le opozoriti hočemo na ta sestavek, da njegova pomenljivost komu ne uide.

Jezik sam na sebi, brez ozira na vsebino, knjigi zasluži častno mesto: nenavadno bogato besedje, oblikovje prijetno, mnogolično, govorica domača; z zadovoljstvom nas navdaja, da je pisatelj v rabi enklitik ukrenil nazaj na pravo pot: dal je prednost lepoti in premišljenosti živega jezika.

Besedni pomen vsebine je šaljiv, kratkočasen in hkrati poučen tako, da bodo tudi manj izobraženi čitatelji, ki globlje misli ne bodo razbrali, s pridom segali po lepi knjigi. Toda pravo vrednost knjige bodo spoznali le tisti, ki bodo za užitno lupino našli tudi tečno jedro. Bereš in se muzaš nad šegavostjo, misliš, da te pisatelj kratkočasi, ali migljenko ti vrže v dušo, in ti zastaneš: kako zna učiti! Podoba za podobo iz naroda ti naslika pred očmi: kako ugiblje kmet, kako se preriva dijak, kako se nosi gospod, kako se razvija naše slovstvo — in z nedotakljivo satiro udarja, šiba, biča, podira vse, kar našemu narodu dela škodo in sramoto. Janez Mencinger — s polnim navdušenjem pišemo (četudi se v vseh stvareh ne strinjamo ž njim) je učitelj naroda.¹⁾ Povzdignimo narod, to je njegov namen; učimo se misliti, to njegovo prvo sredstvo.

Vsebine je preveč znamenite, da bi jo navajali. Berite to vsi olikanci, berite počasi; šele mislečemu čitatelju se odpre pogled v globočino pisateljevega duha.

¹⁾ Neki podlistkar Proteus (v „Narodu“) hvali Mencingerja v svojem zmislu. Ubožec je pohleven. Ali res ni razumel pisatelja? Nam se zdi, da je hotel bralce malo zvoditi, da bi pomanjšal vpliv ostre kritike. Dobro, da ima vsak bralec tudi svojo pamet.

Za vzgled samo kratek odlomek iz odkrite satire: Str. 8. „Sedaj živimo v dobi obče svobode. Zakaj se ne bi tudi v slovstvu oprostili vzorov in hrepenenja po tisti lepoti, katere itak ne moremo doseči? Bodimo svobodni tudi proti umetniški resnici! Tako delujmo v duhu sedanje dobe za zlato praktično korist, in ne za nedosežna načela. . . Če te obseda pisateljska slast, ne kroti je zabadavo, da ne zboliš na živcih, ampak pisateljaj neumorno. Papir je čudovito potrpežljiv . . . in nobeden spis ni tako ničev, da ne bi imel poleg pisatelja še kakovega bravca in hvalivca. Kaj naj pišeš, to ti bo velevala slast. Tvoje delo utegne biti večne slave, dasi tisti, ki bero in h krati sodijo, poreko, da si dušni revež in šušmar. Kdo so pa tisti čitatelji? Naj so veleumi, naj so svetovno izobraženi, vendar gledajo z zmotnimi človeškimi očmi . . . in vedno so med braveci v manjšini. Proti njim se dviga ogromna večina, in če tem ugaja tvoje delo, zadovoljen bodi! V sedanji dobi parlamentarizma se ne smemo pokoriti estetičnemu trinoštvu manjšine . . . odločuj večina. Glasovi naj se štejejo!“

Torej kritiki — vrzite pero stran, roke kvišku, pa štejmo, kje nas je več! Tukaj je satira odkrita, včasih pa je dobro skrita. Jedno željo imamo, da bi vsaj slovstvenikom duhovita miselnost pisateljeva ne bila previsoka.

Dr. G. Pečjak.

Knjižnica za mladino. (Konec). Snopič 16. Antona, Martina Slomškega spisi, zbrani za mladino. Urejuje in izdaja Slomšekov odsek „Zaveze slov. učit. društev.“ III. snopič. Basni, prilike in povesti. Za nižjo in srednjo stopnjo. Odbral in priredil Janez Koprivnik. Str. 80. Cena 25 novč. — Tvarina za to knjižico je zbrana iz druge knjige „Slomškovih zbranih spisov“ (po Mih. Lendovšku izdanih v Celovcu l. 1878. z imenom „Basni, prilike in povesti“ 8°. str. VIII. 388.) Odbrani in prirejani so samo mali in kratki spisi, da si jih deca lahko zapomnijo.

Snopič 17—18. Tatarji na Moravskem ali Bog ne zapusti svojih služabnikov. Češki spisal Jos. Ehrenberger. Poslovenil S. G. ml., in: Gozdne cvetke ali štiri povesti in tri krajše razprave. Spisal Tone iz Gošče. (Anton Žager), nadučitelj na Gorici. Str. 158. Cena 50 novč.

Zanimiva je prva in večja povest, ki se godi l. 1241. na Moravskem. Tega leta so bili Tatarji pred Olomucem pod poveljnikom Jaroslavom slavno zmagani, tako da se niso več prikazali v teh krajih. Te bitve se je vdeležil tudi pobožni in pravični plemenitnik Urh Hrastovski, imajoč ravno tako vrlo ženo Milado in blagega sinčka Večeslava. Iz maščevanja je njihov sosed grajščak Konrad vrgel oba v temno in gnusno ječo, pa zaupajoča na božjo voljo sta se spet sama rešila. Po slavni zmagi so kraljevi vojščaki Konradov grad obkolili in ga vzeli; Konrad sam se je

smrtno ranjen spravil z Bogom in umrl. Pozdravila se je vsa Hrastovska rodbina med seboj in odslej živela v veliki časti na praškem dvoru. Kdor v Boga zaupa, tega Bog ne zapusti v sili. — „Gozdne cvetke“ nam podajajo male in krajše povesti in povestice, ki so poučljive in mikavne vsebine. Našli smo nekaj napak in tujk, katerih naši otoci ne bodo umeli.

Snopič 19. Slavoj in Ljudmila. Milosrčna brat in sestra. Zbirka kratkočasnih in poučnih pogovorov o živalih. Slovenski mladini nabral in priredil Jakob Dimnik, učitelj v Ljubljani. Str. 95. Cena 25 novč. — Tukaj so zbrani kratkočasni in poučni pogovori o živalih med učencema Slavojem in Ljudmilo, katera sta bila najusmiljenejša otroka, in med učiteljem Radoslavom, kateremu sta znala na vsako vprašanje odgovoriti, pojasnjujočemu korist različnih živalij s primerno basnijo ali pripovedko. Pač tudi potreben nauk za otroke.

Snopič 20. Bogdančkova mlada leta. Slovenskim prijateljčkom napisal Lud. Černej. Str. 79. Cena 25 novč. — Sirota Bogdanček, katerega je prevzel v odgojo po smrti njegovega očeta stric župnik, (omenjene osebe v povesti so ocenjevalcu poznane, ker pisatelj je namerjal proslaviti v tej povesti družino pokojnega profesorja Lendovškega in njegovega usmiljenega brata župnika makolskega), je storil marsikaj smešnega, kakor sploh otroci; seveda je bil večkrat tudi pokaran od svojega strica ali tete, akoravno mu je njegov zavetnik stari Tone včasih pomagal iz zadrege. Upajmo, da bo Bogdanček v poznejših letih — ali kakor se je sam izrazil: ko bo velik — storil še junaška dela, posnemaje svojega očeta, v čast svoje domovine in iz hvaležnosti do svojega dobrotnika.

Snopič 21. Pisanice. Slovenski mladini spisal E. Gangl. Str. 79. Cena 25 novč. — Nov pesnik za mladino! Posvetil je 44 krajših in zelo umljivih pesmi, naj jih mladina bere:

Jaz pa pišem pesmi,
Da jih bereš ti, (mladina)
Ko v ljubezni duša
Zate mi gori . . .

Iz večine so se nam te pesmi prikupile. Ž njimi hoče pesnik mladini res koristiti. Oblika je gladka, lepa in vsebini prikladna.

Snopič 22—23. V d o m a č e m k r o g u. Zbirka pesmij in povestij za mladino. Izvirno spisal ali na podlagi hrvaških, italijanskih in nemških izvirnikov priredil Janko Leban, učitelj na Trebelnem pri Mokronogu. Str. 174. Cena 50 novč. — V tem snopiču so izvirno ali na podlagi drugih izvirnikov pisane večje in krajše povesti in pesmice, 32 po številu, pripravne za mladino. Mičnih in bogatih mislij so te-le: „Zaradi jednega samega pregreška“, „Nečimerni Ivko“, „Kralj Baltazar“, „Nemi hlapec“, „Hrabri vojak“, „Dvoje zdravljenj“, „Dobri ljudje“. Pisava je lepa, neznane ali ptuje besede pisatelj sam tol-

mači in razlaga, jezik je čist in dostojen. Vse to, kar je pisal pisatelj, posvetil je mladini:

Naj draga bo vam moja knjiga,
Saj v njej je mnogi zgled krasán;
K poštenju, k delu naj vas vžiga,
Da srečni boste neki dan!

Dorastli, spómnite se mène,
Ki trôhnel bom že pod zemljó;
Molitve zá-me preiskrêne
Pošiljajte k Bogú v nebó.

Snopič 24. *Savinjski glasi*. Izdalo „Učiteljsko društvo za celjski in laški okraj.“ I. sn. Str. 74. Cena 25 novč. — Že po imenu sklepamo, da izvira tvarina tega snopiča iz savinjske doline. Tu se je ustanovil poseben književni odsek učiteljskega dru-

štva za celjski in laški okraj, čegar udje so se zavezali po svojih močeh prirejati mladini primerne berila in priobčevati je z imenom „Savinjski glasi“. Prvi snopič nam podaje poučne prirodopisne črtice poleg dveh zanimivih pravljic v lepi slovenščini. Večina vsebine je predelana iz nemškega.

S 24. snopičem končuje knjižnica za mladino, katero je ustanovila „Zaveza slovenskih učiteljskih društev“ drugo leto svojega obstanka. V pozivu pravi urednik A. Gabršček, da so stroški večji kakor pa dohodki, in torej je primoran to podjetje vsaj začasno ustaviti.

Opomniti pa moramo, da bi nam knjižnica bolje ugajala, ako bi se v njej nahajalo več domačega blaga. Vzgoja mora biti kakor v verskem, tako tudi v domačem, narodnem duhu.

Razne stvari.

Dvajsetletnica papeževanja Leona XIII. Ker nismo mogli dostojno po svoji želji proslaviti biserne maše sv. očeta, zato bodi nam 20 letnica ugodna prilika, da se z veseljem spominjamo velikega poglavarja katoliške cerkve. Dné 20. t. m. namreč poteče 20 let, odkar je bil izvoljen naslednikom sv. Petra. Po smrti papeža Pija IX. je bila dné 19. svečana prva volitev novega papeža. V tretji volitvi dné 20. i. m. je dobil izmed 61 volilnih glasov 44 Joahim Pecci. Ko ga je najstarejši kardinal vprašal: „Ali sprejmeš izvolitev za papeža?“ je odgovoril, da sprejme. In ko ga je vprašal še nadalje: „Kako se hočeš imenovati?“ Odgovori: „Leon.“ Tako smo dobili pred 20 leti za papeža Leona XIII. Veselo sporočilo o tem dogodku se je razneslo hitro po vsem svetu. K spisju o Leonu XIII. v 1. številki dodajemo, da so mu ob biserni maši častitali in darov poslali skoro vsi vladarji. Naš presvetli cesar mu je poslal v dar krasno škatljo s 50.000 gld. v zlatu. Častital mu je mestni zbor ljubljanski, kakor tudi deželni zbor kranjski. „Čudovit je Bog v svojih svetnikih“: vsak zveden opazovalec današnjih razmer dobro vé in rad priznava, da se mora katoličanstvo za vse uspehe v sedanji dobi zahvaljevati v prvi vrsti modremu papežu. Torej ga po pravici imenujemo ne samo „Lumen de coelo — luč z neba“, ampak tudi „Deliciae humani generis — veselje človeškega rodú.“

Šestdesetletnica biskupa Strossmayerja. Slavni jugoslovanski mecen in častitljivi biskup bosansko-sremski, Josip Juraj dr. Strossmayer, je nemalo

ponosen in vesel zaradi tega, da more praznovati svojo biserno sv. mašo prav v onem letu kakor sv. oče. Dné 4. t. m. dopolni 83. leto svoje starosti, dné 16. t. m. pa 60. leto svojega duhovskega življenja, in ta dan bo praznoval svojo biserno mašo. Bog ohrani tudi njega milemu narodu; Bog daj zlasti, da bi se čim preje dopolnila Strossmayerjeva najbolj goreča želja, da bi se naši razkolni bratje povrnili v naročje katoliške cerkve! (V prih. številki prinesemo Strossmayerjevo sliko.)

Narodne noše. V današnji številki podajemo dve sliki, ki nam predočujeta našo narodno nošo na Kranjskem. Odkar se je pri ljudstvu utrdila narodna zavest, jele so se tudi bolj spoštovati narodne noše. Ob raznih prilikah rade nastopajo Kranjci v narodnih nošah. Tiste, ki doslej niso poprodale svojih zlatih „formov“, srebrnih pasov, razrezale „avb“ in peč, hranijo jih ponosno še naprej. V Ljubljano n. pr. prihajajo okoličanke v narodni noši k svatbam, kot botre k sv. birmi, ob sv. Rešnjem Telesu ali ob drugih slovesnostih. Da so narodne noše koristne ne samo za to, da se poživlja ljubezen do domačih tal in ljudij, ampak tudi ljubezen do vere in njenih naprav, ni težko dokazati. Zato naj vsi domoljubi vnemajo naše ljudstvo, naj se ne sramuje narodne noše, marveč jo ohrani ali obnovi, kjer jo je popustilo. N. pr. na Belokranjskem naj se z vso skrbjo ohrani bela noša. Treba ljudstvo poučiti, da ni nečastno, ako pride v mesto med gospodo v svoji domači noši, marveč še častno in lepo.

Socijalni pomenki.

(Dalje.)

5. Cela družba mora imeti religijski (verski) značaj. Na čelu vsemu proizvajanju in razdeljevanju blaga bodi industrijski „papež“. Pod njegovim vodstvom naj skrbé drugi umni možje, da se opravlja v pravem redu vse obrtno življenje.

6. Religija, o kateri govori St. Simon, ne pomenja tega, kar mi umevamo v tej besedi. Po njegovem so bili ljudje izprva prav nepopolni. V tej dobi je cvetlo samo bogoslovje. Počasi so se z modroslovskim napredkom odcepile posamne vede od bogoslovja. Izpreminjala se je vsled tega tudi religija, ki ni nič drugega kakor zmaterijalizovano modroslovje vsake dobe. Kakor je vsako modroslovje za svoj čas opravičeno, tako tudi religija.

7. Najpopolnejša religijska oblika je krščanstvo. Glavni temelj krščanstvu je združevati vse ljudi z ljubeznijo v jedni družini. Posamne verske družbe v krščanstvu so vse napačne.

8. Krščanstvo, ki se je doslej oznanjalo, je nepopolno. Ker veleva, naj se daje cesarju, kar je cesarjevega, in Bogu, kar je božjega, uvaja nejednakost med ljudi; deli jih namreč v podložnike in oblastnike. Odpravilo je sicer staro, krutejšo obliko suženjstva, toda ustanovilo je novo, ki mora tudi pasti.

9. Katoliška cerkev je med krščanskimi verskimi družbami največ storila v blagor človeštva. V srednjem veku je pokazala krščanstvo v vsem sijaju. Protestantovstvo je s svojim uporom mnogo škodovalo. Krščanstvo se sme imenovati od Boga razodeto. Osebnega Boga sicer ni; marveč vse sile, katere javlja narava, in zlasti človek, so božji pojav. Vse, kar je, je prav za prav Bog. (Dieu est tout ce qui est.)

10. Vse religije, tudi katoliška, so se preživele. Zato je treba ustanoviti novo, ki bo v duhu ljubezni zjedinevala vse človeštvo in je vodila k jedinemu njegovemu namenu — k pozemski sreči.

St. Simon sam ni še dejanski ustanovil take religije, pač pa so jo spojili v skupno versko ločino njegovi učenci, zlasti *Enfantin*. Le malo časa je živela. Poleg enakosti, svobode in bratovstva je uvedel St. Simon

— humaniteto — človekoljubje v svoj sestav. Ta beseda, ki se v naših dneh mnogokrat ponavlja in največkrat zlorablja, je pravi ostanek St. Simonovega dela. Ravno tako je on prvič poudarjal načelo vednega napredka — *progrès infin.* Človeštvo se vedno razvija. Vsaka oblika, v kateri je, velja samo za neko dobo. Z napredkom odpade prejšnje in pride novo, ki je toliko časa opravičeno, resnično in dobro, dokler ga zopet novejše ne izpodrine. Modroslovje, kakoršno uči sam, je pa najpopolnejše. Po njem bo človeštvo napredovalo brez konca v znanosti, umetnosti in industriji. V tem bo pa tudi našlo svojo srečo.

Med St. Simonovimi učenci imenujemo najpreje Avgusta Comte-a (1798—1857). Ta mož je po načelih svojega učitelja označeval tako zvano pozitivno modroslovje in religijo. Po njegovem ima človeštvo tri glavne dobe: bogoslovno, metafiziško in pozitivno. Bogoslovna je bila prva in najbolj nepopolna. Človeštvo je iskalo vzroka vsem stvarjem v božanstvu in je posebljalo sile, katere je videlo v naravi in si jih ni znalo raztolmačiti. — Druga doba je metafiziška. Vzrokov stvarjem je iskala v njih bistvu. Ustvarili so se obširni modroslovni sestavi, ki so v tem zmislu razlagali svet. — Tretja doba je pozitivna; njen začetnik je seveda Comte sam. Ta ne vpraša o vzrokih, ker vé, da je nedokazljiva zveza med vzroki in učinki, marveč se peča samo s pojavi. Najvažnejši pojav je človek in človeška družba. Preje se je častil Bog; odslej se ima častiti človeška družba. Namestu *theolatrije* nastopaj *sociolatrija!* V tem zmislu je tudi treba po božje častiti veleume, ki so s svojim znanjem in delovanjem nadkriljevali druge. Comte-ova šola je sestavila koledar, v katerem namestu krščanskih svetnikov časti take veleume: Kristusa poleg Mohameda in Comte-a.

To pozitivniško modroslovje hoče torej nekakšno bogočastje; v tem zmislu je tudi ustanovilo posebno pozitivniško religijo, katera naj bi se razširila po celem svetu in tako osrečila vse človeštvo.

V družabnem vprašanju se drži Comte teh-le načel: Zgodovinski razvoj človeštva

je v našem veku razdelil ljudi v bogatine in siromake. Toda ta razvoj ni končen in bo sam po sebi prešel v popolnejšo dobo. Že sedaj vidimo, da se pravice javne družbe — države — vedno množé. To bo tako napredovalo, da bodo bogatini in siromaki, kapitalisti in delavci postali sčasoma javni uradniki. Sedanji bogatini bodo le oskrbniki javnega premoženja; delavci pa bodo imeli svoj zadostni delež pri dobičku. Pravi lastnik bo potemtakem le družba. Po pravici smemo imenovati Comte-a — komunista, ki je sicer v svojih nazorih še precéj zmeden, ki pa vendar bistveno trdi prav to, kar je temelj naši socialni demokraciji. On celó pozna in zagovarja razvoj iz sedanje kapitalistične dobe v komuniško. Comte-ovo delo ima še v naših dnéh mnogo vpliva. Smešna njegova religija, v kateri je on sam kot „veliki duhovnik človečanstva“ (Grand prêtre de l'humanité) delil ‚zakramente‘ nove pozitivistične verske družbe, blagoslavljal zakone itd., je pač sedaj do mala popolnoma pozabljena; toda temelji njegovega modroslovja se še marsikje razglašajo po vseučiliščih. Znani praški profesor Masaryk je velik častilec Comte-ov in pristaš njegovih idej.

Drugi važni učenec St. Simon-ov je Saint Amand Bazard (1791—1832). Ta je po idejah svojega učitelja še globlje zagazil v brezbožni socializem. Cudno je pa tudi pri tem možu, da se brez prenehanja peča z verskimi vprašanji in vedno poudarja, da je treba človeštvu nove religije.

V zmislu Saint-Simonovih naukov pravi, da je krščanstvo velevale: Proč s suženjstvom! Novi nauk pa gre dalje in kliče: Vsakomur po njegovi zmožnosti, vsaki zmožnosti po zaslugah; proč z dednim pravom! Država imej v svoji lasti vse pripomočke za delo, ali (kakor se izražajo sedanji socialni demokratje) vsa proizvodna sredstva. Ker so ta sredstva sedaj v posamniških rokah, v tem je vzrok vsem obrtnim polomom in umazanemu tekmovanju na svetovnem trgu.

Krščanstvu je sedaj odklenkalo. Veliko svojo nalogo je že zvršilo. Stare poganske države so bile nastale po vojskah in v znamenju vojská so bile organizovane. Krščanstvo je ločilo cerkev od države in s tem mirno in delavno družbo od vojne. Katoliška cerkev ima za človeštvo ravno zato toliko zaslug, ker je počasi dobila nadvlado nad državo; s tem je zatrla mnogo gnilega:

premagala je suženjstvo, naučila je ljudi poslušati npravni zakon in ne samo fiziško silo, povišala jih je z nižje stopinje: rodbine in domovine do višine splošnega bratovstva.

Nova doba pojde še dalje. Cela družba se mora organizovati kot verska družba v znamenju splošne ljubezni. Z otroki moramo pričeti in jim vcepljati te nauke. Pozitivistična doba mora zlasti v tem popraviti krščanstvo, da povzdigne tvarino. Krščanstvo je dvignilo duha, a zatiralo telo. Telesu se morajo vrniti njegove pravice. Duh in telo si morata postati zopet enakopravna činitelja v posamnem in družabnem življenju.

(Enfantin. Razdvoj med Saint-Simonci in njihov propad.)

Tretji St. Simon-ov učenec je Enfantin (1796—1864). Z Bazardom sta prirejela v Parizu javna predavanja, kjer sta tolmačila nauke svojega učitelja. Šla sta pa pri tem mnogo dalje, nego on. Izdajala sta list „L'Organisateur“; od 18. pros. leta 1831. naprej je poleg tega služil njunim nameram tudi „Le Globe“. Izprva jima je šlo dobro izpod rok. Mnogo mladih, izobraženih in imovitih mož se jima je pridružilo. Ustanovili so si vzgojevališča za svojo „religijo“, v govorih, v knjižicah so širili svoje misli med ljudstvom. Živeli so skupno na skupne stroške — komuniška družbica v St. Simon-ovem zmislu. Sredi sebičnega francoskega ljudstva so bili ti možje s svojo požrtvovalnostjo za skupno stvar lep vzgled. V čast jim moramo šteti, da se niso dali odvrniti po zabavljanju in rezkem smešenju, ki so je morali izkušati dan na dan. A česar niso zmogli nasprotniki, so dosegli medsebojni spori. Bazard in Enfantin sta se meseca listopada l. 1831. sprla in ločila in s tem se je ulomila tudi moč vsemu St. Simon-skemu gibanju. Vzrok temu sporu je bila prevelika burnost in doslednost Enfantinova. Bazard je hotel, naj počasi napreduje praktiško izvajanje St. Simonovih načel, Enfantin je bil pa nepočakan in je dirjal brezozirno naprej. Zlasti to ni bilo všeč Bazardu, ker je Enfantin vedno poudarjal, da na čelu St. Simonske družbe ne sme biti samo možki, samo osebni posamnik, marveč družabni posamnik, t. j. mož in žena. Popolna ravnopravnost to zahteva. Pričakovati se mora torej še ženska kot Mesija, ki bo dopolnila to, kar je St. Simon začel.

(Dalje.)